

Između okupacije i emancipacije: život žena u poslijeratnom Japanu

Radaković, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:602757>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-04**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

MATEA RADAKOVIĆ

**IZMEĐU OKUPACIJE I EMANCIPACIJE: ŽIVOT ŽENA U
POSLIJERATNOM JAPANU**

Diplomski rad

Pula, 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

MATEA RADA KOVIĆ

**IZMEĐU OKUPACIJE I EMANCIPACIJE: ŽIVOT ŽENA U
POS LIJERATNOM JAPANU**

Diplomski rad

JMBAG: 0303077418, redoviti student

Studijski smjer: Diplomski dvopredmetni sveučilišni studij Povijest-Japanologija

Predmet: Povijest predrasuda i diskriminacije od početka 20. stoljeća do danas

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: hrvatska i svjetska moderna i suvremena povijest

Mentorica: doc. dr. sc. Iva Milovan Delić

Sumentor: doc. dr. sc. Luka Culiberg

Pula, rujana, 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Matea Radaković, kandidatkinja za magistru povijesti i japanologije, ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

Matea Radaković

U Puli, 26. rujna 2023.

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Matea Radaković dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom *Između okupacije i emancipacije: život žena u poslijeratnom Japanu* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu

U Puli, 26. rujna 2023.

Potpis

Matea Radaković

SADRŽAJ

UVOD	1
1. POLOŽAJ JAPANSKIH ŽENA KROZ POVIJEST	3
1.1. Sufražetski pokret u Japanu do 1945. godine	7
2. KAPITULACIJA I SAVEZNIČKA OKUPACIJA JAPANNA	11
2.1. Cilj okupacije	12
2.2. Studija razdoblja okupacije s obzirom na položaj žena	14
3. PRAVO GLASA I POLITIČKA AKTIVNOST JAPANSKIH ŽENA	17
3.1. Politička svijest žena diljem zemlje	20
4. NAPORI ZA POBOLJŠANJE STANDARDA ŽIVOTA ŽENA	25
4.1. Reforma obiteljskog sustava	27
4.2. Reforma obrazovanja	30
5. IZAZOVI I MOGUĆNOSTI ŽENA NA POLJU RADA	34
6. KULTURNI SUDAR JAPANKI I AMERIČKIH VOJNIKA	38
7. PROSTITUCIJA U OKUPIRANOM JAPANU	42
7.1. Povijest prostitucije u Japanu	43
7.2. Udruga za rekreaciju i zabavu	45
7.3. Ulična prostitucija i <i>panpan</i>	54
ZAKLJUČAK	62
BIBLIOGRAFIJA	64
SAŽETAK	71
ABSTRACT	72

UVOD

Saveznička okupacija Japana (1945. – 1952.), predvođena Sjedinjenim Američkim Državama, nije bila samo vrijeme političkog restrukturiranja i demilitarizacije, već i kulturnih i društvenih reformi koje su promijenile živote Japanaca u mnogobrojnim segmentima. Jedna od glavnih preinaka poslijeratnog Japana bilo je pravo glasa žena, kao i izmjena ustava koji je osiguravao jednakost, slobodu obrazovanja, misli i izražavanja te slobodu sklapanja braka i jednaka prava bračnih drugova u braku. Unutar ovog konteksta reformi, priča o ženama tijekom okupacije Japana daleko je složenija, pogotovo kada se uzmu u obzir različiti aspekti tradicije te ekonomskih i društvenih okolnosti. Iako je Japan bio patrijarhalno društvo u kojem žene nisu imale pravo glasa te su od druge polovice 19. stoljeća bile u suštini svedene na koncept „dobre žene, mudre majke“, napori za promjenom takvog statusa među samim je ženama postojao. Tek će poslijeratno vrijeme otvoriti ženama mogućnosti da i ostvare svoje ciljeve.

Naravno, politička prava nisu jedina koja su žene ostvarile tijekom okupacije te je došlo do izmjena raznih obiteljskih, obrazovnih i radničkih zakona kako bi ih se zaštitilo te je sve to dovelo do novog okruženja u kojem su se Japanke morale snalaziti. Međutim, budući da okupacija Japana nije bilo samo političko provođenje reformi, već i sudar različitih kultura koji se zbio u okviru poslijeratnih posljedica, na život žena je neizbježno utjecala i sama prisutnost okupacijskih snaga. Odnosno, u igri su bili i odnos onih koji su bili iznad – okupatora, naspram onih koji su bili ispod – okupiranih, što je neminovno dovelo do neravnoteže moći. Povrh toga, poziciju mnogih žena dodatno je zakomplicirao njihov nepovoljan socio-ekonomski položaj, u jednako oslabljenoj atmosferi ratom izmorenog i uništenog Japana.

Stoga, cilj ovog rada je istražiti utjecaj same okupacije na život japanskih žena. Odnosno, glavno istraživačko pitanje koje vodi ovaj rad je koje su to bile glavne pozitivne i negativne strane okupacije na život Japanki. Unutar ovog diskursa, istražiti će se neke od glavnih domena koje su se odrazile na život žena: politička prava, reforma obiteljskog sustava i obrazovanja, radne mogućnosti žena te prostitucija kao način preživljavanja, ali i iskorištavanja ženskog tijela. Ovaj pregled povijesti japanskih žena

služi kako bi se dala šira slika povijesti položaja žena unutar japanskog društva s ciljem boljeg shvaćanja promjena koje su uslijedile okupacijom Japana.

Struktura rada takva je da prvo poglavlje donosi pregled statusa japanskih žena kroz povijest te sufražetskog pokreta (čak) do 1945. godine. Drugo poglavlje posvećeno je samoj okupaciji kako bi se dobio uvid u pozadinu problema, tj. okolnosti unutar kojih su se zbile promjene u životu žena. Treće poglavlje bavi se procesom dobivanja prava glasa za žene, kao i nekim drugim političkim aktivnostima koje su provodile aktivistice, ali i pregled političke svijesti među ženama u Japanu. Četvrto poglavlje obrađuje neke od glavnih reformi koje su utjecale na poboljšanje kvalitete života žena u sferama obiteljskog života i obrazovanja. Peto poglavlje daje uvid u neke od radnih mogućnosti, ali i izazova s kojima su se suočavale žene, dok šesto poglavlje sažima neke od primjera interakcija između japanskih žena i američkih vojnika. Posljednje je poglavlje posvećeno prostituciji u okupiranom Japanu, tj. obrazlaže na koji su način značajke same tradicije prostitucije u Japanu te prisutnost savezničkog osoblja doveli do komodifikacije ženskog tijela.

U pisanju ovog rada, kao najznačajnije vrelo, poslužile su novine, *The Japan Times*, koje su obavještavale o mnogim važnim događajima tijekom okupacije, uključujući razne segmente koji su se ticali žena. Osim toga, bitan doprinos čine i objavljeni izvori *Nihon senryō-ki-sei baibai kankei GHQ shiryō*¹ (hrv. *Materijali Glavnog stožera koji se odnose na trgovinu seksom tijekom japanske okupacije*), a koje je sakupio i objavio japanski povjesničar, Hayashi Hirofumi², u obliku devet svezaka. Rad je još nadopunjen literaturom stručnjaka za povijest Japana i dosadašnjim istraživanjima o povijesti i statusu žena u Japanu.

¹ 日本占領期性売買関係 GHQ 資料.

² Sva su japanska imena u radu napisana u njihovom izvornom obliku, gdje ime osobe slijedi nakon prezimena.

1. POLOŽAJ JAPANSKIH ŽENA KROZ POVIJEST

Živote je japanskih žena, kao i živote žena posvuda i u svakom vremenu, oblikovalo mnoštvo čimbenika, uključujući njihovog položaj unutar obitelji (i prirodu samog obiteljskog sustava); položaj u društvenoj klasi; prevladavajuće vjerske i društvene vrijednosti njihova društva; i prevladavajuće pravne, ekonomske i političke institucije. Čak i unutar jednog povijesnog razdoblja, životi žene iz više klase, trgovkinje i sluškinje u bogatoj farmerskoj obitelji bili su potpuno različiti u pogledu posla, odjeće, normi ponašanja i bezbrojnih drugih pokazatelja standarda života, statusa, položaja – ukratko, životnog iskustva.³

Prema nekim tumačenjima, japanske žene srednjeg vijeka i predmodernog doba mogu se podijeliti u tri osnovna društvena sloja: službene supruge kućanstava, časne sestre i prostitutke. Sami broj žena koje su se udavale u kućanstva i postajale službene supruge bio je ograničen tako da je velik broj žena postao časnim sestrama. Druge su žene postale prostitutke ili zabavljačice (plesачice ili pjevačice). Što se tiče samih službenih suprug a i obiteljskog života, otprilike do 11. ili 12. stoljeća, muž i žena živjeli su u jednoj od dvije vrste braka. U prvom, poznatom kao *tsumadoi*⁴ brak, živjeli bi odvojeno, a muž bi posjećivao svoju ženu u njezinoj rezidenciji. U drugom, *mukotori*⁵, braku muž bi došao živjeti u rezidenciju ženine obitelji. Mnogi brakovi ovih vrsta bili su sa ženama visokog statusa, dok one bez bogatstva ili moći nisu imale mogućnosti stupiti u takav brak. Budući da se vjerovalo da višestruki brakovi pružaju veću podršku muškarcu i njegovoj karijeri, bilo je moguće da muškarac ima više od jedne službene žene, ako se ženina obitelj složila.⁶ Međutim, krajem razdoblja Heian (794. – 1185.), javio se novi sustav braka, *yometori*⁷, u kojem se žena dovodi u kućanstvo te je upravo *yometori* bio okosnica obiteljskog sustava, *ie*⁸. Sam *ie* bio je patrijarhalna jedinica s

³ Lee Bernstein, Gail, ur. *Recreating Japanese Women, 1600-1945*, Univ of California Press, 1991., 1.

⁴ 妻問婚.

⁵ 婿取り.

⁶ Wakita, Haruko, Phillips David P., „Women and the Creation of the "Ie" in Japan: An Overview from the Medieval Period to the Present“, *US-Japan Women's Journal. English Supplement 4*, 1993., 83, 85.

⁷ 嫁取り.

⁸ 家.

jednim mužem i jednom ženom u kojoj žena dolazi živjeti sa svojim mužem, a sva djeca rođena u braku žive s njima.⁹

Razdoblje Tokugawa ili Edo (1600. – 1868.) različito se promatra kao tradicionalno, kasno feudalno ili rano moderno razdoblje japanske povijesti.¹⁰ Unutar hijerarhije ovog razdoblja, samuraji su zauzimali najviši rang; poljoprivrednici drugi red; obrtnici treći; a trgovci najniži rang.¹¹ Japansko je društvo, posebno tijekom razdoblja Tokugawa, naglašavalo društvenu klasu i biološku dob ispred rase, vjere ili etničke pripadnosti u ženskom iskustvu ženstvenosti. Idealna obitelj bila je matično obiteljsko kućanstvo, koje je u svakoj generaciji zadržavalo samo jedno dijete kao nasljednika. *Ie* je bilo korporativni entitet koji je uključivao ne-srodstvo, krvno srodstvo, imovinu kućanstva, domaće životinje, pretke i obiteljski ugled. Konfucijanska učenja o sinovskoj pobožnosti davala su starijim ženama poštovanje i brigu od mlađih članova kućanstva, ukorijenjeno u njihovu stažu i autoritetu. Od mladih žena očekivalo se da obavljaju teške fizičke poslove, budu susretljive i održavaju dobre odnose s tazbinom. Rađanje djece nije bila primarna obveza žene, ali je japanski obiteljski sustav kompenzirao neplodnost i smrtnost dojenčadi usvajanjem i označavanjem kćeri kao nasljednica. Konfucijanska ideologija obeshrabrivala je aktivno sudjelovanje mladih majki u odgoju vlastite djece na temelju toga da su bile moralno neprikladne za tako ozbiljnu ulogu ili da bi mogle razmaziti svoju djecu. Žene su stoga bile cijenjene kao radnice, supruge, a posebno snahe, a ne samo kao majke.¹²

Razdoblje Meiji (1868. – 1912.), zajedno s istoimenom Restauracijom Meiji, *Meiji Ishin*¹³, donijelo je brojne promjene u Japan s ciljem modernizacije zemlje. Jedan od glavnih novih aspekata razdoblja Meiji bila je formulacija nacionalnog tijela, tj. *kokutaija*¹⁴. Izraz *kokutai* predstavljao je temeljna načela japanskog nacionalnog upravljanja i kolektivnog identiteta njegovih ljudi, a cilj mu je bio naglasiti jedinstvo i

⁹ Wakita, Phillips, 83.

¹⁰ Bernstein, 2.

¹¹ Koyama, Takashi, *The changing social position of women in Japan*, Unesco, Pariz, 1961., 9.

¹² Bernstein, 2-3.

¹³ 明治維新.

¹⁴ 国体.

sklad između carske institucije i naroda te ideju zajedničke nacionalne obitelji.¹⁵ S pojavom *kokutaija* kao cijenjenog entiteta, fokus vlade pomaknuo na dobrobit svojih građana, što je potaknulo značajnu zabrinutost za javno zdravlje.¹⁶ Još jedan važan aspekt promjena koje su došle s projektom izgradnje moderne države bio je narativ „dobra žena, mudra majka“, *ryōsai kenbo*¹⁷, kao idealizirane uloge žena, naglašavajući njihove dužnosti u održavanju skladnog kućanstva te rađanju i odgajanju čestite djece. Pojam je sažimao društvena očekivanja da žene daju prednost kućanskim obavezama i pridonesu stabilnosti i moralu nacije. Građani su bili podanici carskog sustava unutar ustava Meiji, a žene su kolektivno bile kategorizirane kao *fujoshi*¹⁸ (žene i djevojke). Prava muškaraca bila su najvažnija, dok su prava žena jedva bila priznata.¹⁹

Kako bi postale „dobrim ženama“ i „mudrim majkama“, 1872. bilo je uvedeno obavezno osnovno obrazovanje za sve. Prateći zapadno obrazovanje, usvojili su različite elemente iz zapadnih obrazovnih sustava: centraliziranu administrativnu strukturu iz Francuske, elitna javna sveučilišta iz Njemačke, pripremne škole za izgradnju karaktera iz Engleske i osnovno obrazovanje, pedagoške metode i strukovno obrazovanje iz Sjedinjenih Država.²⁰ Prvi je zakon zahtijevao 16 mjeseci obveznog školovanja za oba spola, što je pak bilo produženo na tri godine 1880. i u konačnici na šest godina 1907. godine.²¹ Dok je prethodno razdoblje težilo da stvori „dobru ženu“, razdoblje Meiji je težilo stvaranju „dobre žene, mudre majke“, koja bi, zajedno s obitelji, postala temelj izgradnje nove i moderne države. Međutim, konzervativne i tradicionalističke snage i dalje su dominirale obrazovnom politikom te se od 1891. provodila politika razdvajanja dječaka i djevojčica u razredima iznad trećeg razreda,

¹⁵ Kramm, Robert, „Haunted by Defeat: Imperial Sexualities, Prostitution, and the Emergence of Postwar Japan“, *Journal of World History* 28, 3/4, 2017., 596.

¹⁶ Burns, Susan, „Bodies and Borders: Syphilis, Prostitution, and the Nation in Japan, 1860–1890,“ *U.S.-Japan Women's Journal, English Supplement*, 15, 1998, 17-18.

¹⁷ 良妻賢母.

¹⁸ 婦女子.

¹⁹ Shibata, Hideaki, „Senryō-ki no sei bōryoku: Kokusaku baishun shisetsu RAA no imi suru mono (sono 3)“, *Komyuniti fukushi gakubu kiyō*, 10, 2022., 81.

²⁰ Beauchamp, Edward R., „The Development of Japanese Educational Policy, 1945-85“, *History of Education Quarterly* 27, 3, 1987., 300.

²¹ Harrington, Ann M., „Women And Higher Education In The Japanese Empire (1895—1945)“, *Journal of Asian History* 21, 2, 1987., 170.

odražavajući prevladavajuće uvjerenje da žene trebaju dobiti drugačiju vrstu obrazovanja te je samo nekolicina sveučilišta imalo studentice.²²

Egzodus žena iz tradicionalnih uloga u rad izvan kuće u Japanu započeo je na prijelazu stoljeća. Do 1873. u tvornicama za predenje radilo je 404 žena, a uskoro su počele preuzimati uloge učiteljica, liječnica, medicinskih sestara, stenografkinja i telefonistica.²³ Od 1915. do 1935., kako su zapadne ideje, moda i obrazovanje dolazile u Japan, žene su počele uživati više slobode, a neke su dobile pristup visokom obrazovanju te postale liječnicama, odvjetnicama, i tako dalje.²⁴ Prvi svjetski rat značajno je ubrzao gospodarski rast Japana, što je dovelo do porasta sudjelovanja žena u raznim industrijama pa je tako do 1920. približno 40% zaposlenih žena, ili njih 4 milijuna, bilo angažirano u plaćenom poslu.²⁵ Međutim, spolne razlike u plaćama bile su značajne tijekom tog razdoblja, pri čemu su žene zarađivale otprilike jednu trećinu plaća muškaraca, čak i u zanimanjima kao što su njegovateljica i učiteljica.²⁶

Dolaskom Drugog svjetskog rata, japanske su se žene suočile s oštrim kontrastom između tradicionalnih uloga i zahtjeva ratnih napora. Država je još više uzdignula majčinstvo, poticala tradicionalne potporne aktivnosti ženskih grupa u domovini i do kraja izbjegavala zakonom potpuno mobilizirati rad žena. Iako je japanska vlada u početku „poticala“ žene da rade u industriji, kasnije je odredila 17 industrija u kojima bi žene trebale zamijeniti muškarce na neobveznoj osnovi. Unatoč nespremnosti države da se previše upliće u postojeće muško-ženske ekonomske odnose, rat je mnoge žene po prvi put učinio nadničarima i posljedično izazvao promjene u njihovim ulogama unutar obitelji, a koje je bilo teško zamisliti desetljeće ranije.²⁷

²² Koyama, 18-19.

²³ Isto, 98.

²⁴ Koikari, Mire, *Pedagogy of Democracy: Feminism and the Cold War in the US Occupation of Japan*, Temple University Press, 2009., 39-40.

²⁵ Koyama, 98-99.

²⁶ Isto, 99.

²⁷ Havens, Thomas R. H., „Women and War in Japan, 1937-45.” *The American Historical Review* 80, 4, 1975., 914, 921, 927, 933.

1.1. Sufražetski pokret u Japanu do 1945. godine

Iako je sufražetski pokret na Zapadu bio najaktivniji tijekom kasnog 19. i ranog 20. stoljeća te je u mnogim zemljama, kao prvi val feminizma, bio gotov 1920-ih, koncept borbe za žensko pravo glasa je globalno prepoznat i temelji se na zajedničkim načelima. U Japanu su ti naponi također bili vidljivi već krajem 19. stoljeća, ali su bili ostvareni tek 1945. godine.

Početak razdoblja Meiji veliki dio rasprava o ženskim pravima bio je usko povezan s raspravama o ženskom obrazovanju, osobito izvan osnovne razine. Kultiviranje dobrog, moralnog, etičkog i odgovornog karaktera bio je cilj konfucijanskog obrazovanja, kao i uvedenog zapadnog stila učenja. Stoga, za tvorce politike iz doba Meiji i mnoge zagovornike ženskih prava, neposredni cilj obrazovanja žena nije bio pripremiti ih za pravo glasa, već oblikovati etičke žene i majke koje bi bile primjer u obitelji i u građanskom životu.²⁸

Od sredine 1870-ih, liberali su poticali vladu za stvaranje predstavničke skupštine te su po cijeloj zemlji bile osnovane ustavne studijske grupe i distribuirani nacrti ustavnih prijedloga. Neki od tih nacrti uključivali su upravo odredbe o političkim pravima žena.²⁹ Tijekom ovog razdoblja, aktivisti za ženska prava vjerovali su da su određena prava žena na političko sudjelovanje neophodna te su ta prava poistovjećivali s društvenim i moralnim pitanjima. Oni su povezivali poziv na poboljšanje položaja žena sa zahtjevom za revizijom Zakona o političkim udrugama i skupštini iz 1890., a koji je zabranjivao ženama političko sudjelovanje.³⁰ Dok su neki intelektualci pokušali pronaći mjesto za žene u liberalnom pokretu, drugi su nastojali isto kroz položaj radnica u industrijaliziranom Japanu. Ovi su naponi bili vidljivi i u uspostavi prvih socijalističkih organizacija, poput Pučkog društva, *Heiminsha*³¹, osnovanog 1903., a koje je uključivalo

²⁸ Molony, Barbara, „Women's Rights, Feminism, and Suffragism in Japan, 1870-1925“, *Pacific Historical Review* 69, 4, 2000., 643-644.

²⁹ Mackie, Vera, *Feminism in modern Japan: Citizenship, Embodiment and Sexuality*, Cambridge University Press, 2003., 19.

³⁰ Molony, 644.

³¹ 平民社.

i nekoliko žena.³² Također, iako su od 1880-ih tadašnje pismene žene postupno počele raspravljati o vlastitoj situaciji, umjesto da jednostavno budu predmetom brige muških intelektualaca, sve do 1900-ih prostor za žene da raspravljaju o idejama još je uvijek bio osiguran kroz pokroviteljstvo muškaraca.³³

Tijekom razdoblja Taishō (1912. – 1926.), feministkinje su počele promatrati državu kao fiksni entitet sposoban zaštititi prava od društvenog ili građanskog ugnjetavanja, ali i uskratiti prava grupama ili pojedincima koji bi se tada ili opirali državi ili borili za uključivanje u nju.³⁴ Sufražisti u Japanu ujedinili su razne aktiviste za ženska prava u kasnim 1920-ima kroz lobiranje i masovne skupove kako bi zagovarali pravo glasa kao temeljno pravo.³⁵ Usred eskalirajućih zahtjeva za političkom slobodom, Prvi svejapanski ženski kongres o pravu glasa bio je održan 1930. te je sami ženski pokret doživio veliku plimu neposredno prije izbijanja Mandžurijskog incidenta, u rujnu 1931. godine.³⁶ Međutim, pokret je bio relativno slabog učinka jer se tvrdilo se da bi mjesto žene u kući i njihovo političko djelovanje dovelo do toga da zanemari svoje dužnosti odgoja djece i brige o obitelji, što bi na kraju dovelo do uništenja obiteljskog života. Nadalje se tvrdilo da su žene previše podložne emocijama, da su uskogrudne i praznovjerne te da su sklone ići u krajnosti, postajući ultra-radikalke. Sa stajališta tradicionalnog obiteljskog sustava, također se tvrdilo da bi sudjelovanje žena u politici, koje bi moglo dovesti do razlika u političkim stavovima između muža i žene, bilo nespojivo sa skladom i jedinstvom u obiteljskom životu.³⁷ Stoga, iako je zapravo sama vlada podržala pravo glasa, prijedlog nije prošao glasanje gornjeg doma parlamenta.³⁸

Tijekom sljedećih nekoliko godina, naredni su kongresi izdali rezolucije protiv rata i fašizma, uz paralelne borbe da pridobe potporu vladajućih. Međutim, u rujnu 1937. japanska je vlada pokrenula sveobuhvatan napor duhovne mobilizacije, što je dovelo do napuštanja inicijativa za izgradnju mira 1938. i donošenja Zakona o nacionalnoj

³² Mackie, 32.

³³ Isto, 27.

³⁴ Molony, 645, 650.

³⁵ Isto, 660-661.

³⁶ Nishikawa, Yūko, Gardner William, de Bary Brett, „Japan's Entry into War and the Support of Women“, *U.S.-Japan Women's Journal. English Supplement*, 12, 1997., 50.

³⁷ „Woman in Politics“, *The Japan Times*, 17. rujna 1945., 2.

³⁸ Nishikawa, Gardner, de Bary, 52.

mobilizaciji. Stoga, liberalnim ženskim skupinama ostavljen je izbor: surađivati s nacionalnim programom mobilizacije kako bi preživjele ili zadržati svoje protivljenje ratu, riskirajući raspuštanje ili uhićenje. Kao odgovor na ovu opasnost, u rujnu 1937., osnovale su Federaciju japanskih ženskih organizacija, *Nihon Fujin Dantai Renmei*³⁹, ujedivši osam nacionalnih ženskih grupa, a čime su započele napore u podupiranju zemlje.⁴⁰ Konačno, sam pokret za pravo glasa praktički je nestao kada su sve ženske udruge bile podvrgnute državnom Velikom japanskom ženskom udruženju, *Dai Nihon Fujinkai*⁴¹, 1942., organiziranom kao podrška ratnim naporima.⁴²

Predratno i ratno vrijeme iznjedrili su i nekolicinu sufražetkinja koje će svoje borbe nastaviti i u poslijeratnom razdoblju. Tako je Hiratsuka Raichō (1886. – 1971.), postala jedna od možda najpoznatijih predratnih feminističkih vođa u zemlji.⁴³ Hiratsuka je 1911. osnovala Društvo plave čarape, *Seitōsha*⁴⁴, i pokrenula izdavanje časopisa koji je prikazivao žensko pisanje kao sredstvo za postizanje oslobođenja i samoizražavanja.⁴⁵ Osim za emancipaciju, obrazovanje i pravo glasa za žene, zalagala se za korištenje kontracepcije i za pravo pobačaja.⁴⁶ Jednako je bitno naglasiti i Ichikawu Fusae (1893. – 1981.), jednu od najutjecajnijih figura japanskog sufražetskog pokreta i jednu od najistaknutijih političarki 20. stoljeća.⁴⁷ Ichikawa se borila za pravo glasa žena te je imala vodeću ulogu u poslijeratnoj kampanji za ustavna prava žena, ali je bila i snažan zagovornik mira i razoružanja.⁴⁸ Japanski ženski pokret za pravo glasa sve je više napredovao i pridobio određenu političku potporu, naročito zahvaljujući radu

³⁹ 日本婦人団体連盟.

⁴⁰ Nishikawa, Gardner, de Bary, 57.

⁴¹ 大日本婦人会.

⁴² Pharr, Susan J., *Political women in Japan: The search for a place in political life*, Univ. of California Press, 1981., 18-19.

⁴³ Isto, 21.

⁴⁴ 青鞜社.

⁴⁵ Fuechtner Veronika, Haynes Douglas E., Jones Ryan M., ur. *A Global History of Sexual Science, 1880–1960*, University of California Press, 2018., 261.

⁴⁶ Mackie, 51.

⁴⁷ Pharr, 21.

⁴⁸ Vavich, Dee Ann, „The Japanese Woman’s Movement: Ichikawa Fusae, A Pioneer in Woman’s Suffrage“, *Monumenta Nipponica* 22, 3/4, 1967., 423, 425.

aktivistica poput Ichikawe, ali u konačnici nije postigao široku mobilizaciju ili svoj primarni cilj punog prava glasa za žene.⁴⁹

Tijekom stoljeća, japansko je društvo prošlo kroz razne društvene i političke promjene koje su se odrazile i na život žena, a jedna od najistaknutijih bila je Restauracija Meiji. Razdoblje Meiji, koje je trebalo modernizirati Japan, zapravo je samo još više učvrstilo hijerarhiju između muškaraca i žena. Ovo je posebice bilo vidljivo u konceptu „dobra žena, mudra majka“, koji je stavio naglasak na majčinstvo i obiteljski život, a i samo je obrazovanje žena bilo s ciljem da se stvori majka, sposobna odgajati djecu koja će služiti naciji. Unatoč naporima države da iznjedri poslušne žene, ili možda upravo zbog toga, sufražetski pokret u Japanu nastao je već krajem 19. stoljeća, premda su njegovi ciljevi varirali s vremenom. Međutim, dolaskom Drugog svjetskog rata, japanske žene suočile su se s kontrastom između tradicionalnih uloga i zahtjeva ratnih napora, ali i unutarnjom dilemom gdje su svoje pacifističke težnje morale staviti po strani da bi sačuvale borbu za pravo glasa.

⁴⁹ Koikari, *Pedagogy of Democracy*, 46.

2. KAPITULACIJA I SAVEZNIČKA OKUPACIJA JAPANA

Dana 15. kolovoza 1945., car Hirohito (1901. – 1989.) svojim je podanicima putem radija obznanio kapitulaciju Japana te ih potaknuo da „izdrže neizdrživo i podnesu nepodnošljivo“ – riječi koje će se citirati bezbroj puta u nadolazećim mjesecima. Potom, 2. rujna, na palubi američkog bojnog broda Missouri u Tokijskom zaljevu, general MacArthur, predstavnici devet drugih savezničkih sila i japanski dužnosnici potpisali su Instrumente o predaji Japana. Iako je za većinu svijeta ovo značilo kraj Drugog svjetskog rata, za Japan, ono je bilo kraj jednog dužeg i iscrpnijeg sukoba vođenog u carevo ime i u kojem je gotovo tri milijuna Japanaca bilo mrtvo, mnogo više ranjeno ili teško bolesno, a zemlja u ruševinama.⁵⁰

Službeno nazvana Saveznička okupacija Japana⁵¹, u praksi je bila jednonacionalna okupacija od strane Sjedinjenih Američkih Država. Jedinствена vlast generala Douglasa MacArthura (1880. – 1964.) nad okupacijom, kao i sama njegova titula, Vrhovni zapovjednik za savezničke snage⁵², utjelovili su američki monopol nad politikom i moći.⁵³ Američka okupacijska politika za Japan temeljila se na konceptima koje su izvorno postavili, 26. srpnja 1945., u Potsdamskoj proklamaciji predsjednik Sjedinjenih Država, predsjednik Kine i premijer Velike Britanije, a kasnije im se pridružio i Sovjetski Savez.⁵⁴ Međutim, treba napomenuti da su se okupaciji, s nešto manje od 40.000 vojnika iz raznih zemalja Commonwealtha, pridružile i Okupacijske snage britanskog Commonwealtha⁵⁵.⁵⁶ Nadalje, sama MacArthurova vlast imala je nekih ograničenja. General je bio vezan Potsdamskim uvjetima, a njegov je mandat trebao trajati samo do trenutka kada se postignu saveznički ciljevi u Japanu. Osim toga, u načelu je bio podvrgnut institucionalnim ograničenjima nametnutim od strane

⁵⁰ Dower, John W., *Embracing Defeat: Japan in the Wake of World War II*, New York, WW Norton & Company, 2000., 35-36.

⁵¹ Jap. 連合国軍占領下の日本, eng. *Allied Occupation of Japan*.

⁵² Eng. *The Supreme Commander for the Allied Powers (SCAP)*.

⁵³ Dower, 73.

⁵⁴ Borton, Hugh, „American Occupation Policies in Japan“, *Proceedings of the Academy of Political Science* 22, 4, 1948., 37.

⁵⁵ Eng. *British Commonwealth Occupation Force (BCOF)*.

⁵⁶ Nish, Ian, ur., *The British Commonwealth and the Allied Occupation of Japan, 1945 - 1952: Personal Encounters and Government Assessments*, Global Oriental, Leiden, 2013., 1-3, 15.

okupacijske mašinerije Saveznika, iako se u praksi često ponašao kao da ona ne postoje. Odnosno, MacArthur je bio odgovoran vlastima u Washingtonu te Dalekoistočnoj komisiji⁵⁷, savezničkom tijelu koje je trebalo bilo odgovorno za nadgledanje uprave Japana.⁵⁸

Prema nekim pisanjima tadašnjih medija, politika generala MacArthura implicirala je da bi se okupacija Japana mogla završiti u roku od otprilike šest mjeseci ako se s Japancima postupi na pravi način, ali i da bi se mogla odužiti na neodređeno vrijeme.⁵⁹ Ipak, okupacija Japana svoj je kraj vidjela tek potpisivanjem Mirovnog ugovora u San Franciscu 8. rujna 1951. godine. Odnosno, 28. travnja 1952. kada je sporazum službeno stupio na snagu.

2.1. Cilj okupacije

Takashima Zenya, professor sociologije u poslijeratnom Japanu, već je 1951. pisao kako su reforme japanskom društvu dale osjećaj olakšanja, posebice kada su otkrili da general MacArthur nije njihov neprijatelj. Međutim, nadalje objašnjava, „da bi se oslobodile vojne kontrole i osigurale društvenu svijest iz stanja praznine, japanske su mase dobile previše darova. Istina je da im je dana sloboda, ali sloboda je nešto što se mora osvojiti, a ne dati. To mora biti i *sloboda od* i *sloboda za*“.⁶⁰ Slično tomu, Tamamoto objašnjava da je „način na koji je demokracija došla Japancima, kao nametanje strane vlasti, a ne kao proizvod narodne borbe odozdo, doveo u pitanje sposobnost japanskog naroda da izgradi jasnu koncepciju svoje demokratske države. Održivost i vrijednost demokracije u Japanu identificirali su se sa sigurnosnim odnosom Japana s Amerikom, sve dok i u mjeri u kojoj su Japanci nastavili poistovjećivati demokraciju s mirom.“⁶¹

⁵⁷ Eng. *Far Eastern Commission (FEC)*.

⁵⁸ Takemae, Eiji, *Inside GHQ: The Allied Occupation of Japan and Its Legacy*, B&Os, 2002., 96.

⁵⁹ „MacArthur to Institute Women Suffrage Here: Says Occupation Need Only Be For 6 Months 'If We Handle Japanese Right“ , *The Japan Times*, 25. rujna 1945., 1.

⁶⁰ Takashima, Zenya, „The Social Consciousness of the People on Post-War Japan“, *The Annals of the Hitotsubashi Academy* 1, 2, 1951., 91-93.

⁶¹ Tamamoto, Masaru, „Reflections on Japan's Postwar State“, *Daedalus* 124, 2, 1995., 7.

Razoružanje i demilitarizacija bili su najvažniji aspekti okupacije, uključujući raspuštanje vojnih i pomorskih organizacija, kao i zabranu ultra-nacionalističkih ili militarističkih skupina. Obrazovanje je trebalo eliminirati militarizam i nacionalizam, a pojedinci povezani s takvim ideologijama isključeni s utjecajnih položaja. U skladu s time, ratni zločinci suočili su se s uhićenjem, suđenjem i kaznom. Što se tiče autoriteta japanskog cara i vlade, ono je bilo pod Vrhovnim zapovjednikom. Postojeće japanske vladine strukture nastavile su se koristiti, ali uz promjene prema demokratskom i manje autoritarnom sustavu. Naglašena je bila i transparentnost, uz nastojanja da se Japanci i svijet informiraju o ciljevima i napretku okupacije. Također, željena vlada Japana trebala je idealno odražavati demokratska načela, iako je odgovornost za nametanje takve vlade bila na slobodnoj volji japanskog naroda, a ne na savezničkim silama. Japanski narod bi se poticao da razvije želju za individualnim slobodama i poštovanjem temeljnih ljudskih prava, posebno slobode vjere, okupljanja, govora i tiska.⁶²

MacArthur nije gubio vrijeme u provođenju navedenih reformi te je Glavni stožer, 4. listopada 1945., izdao Direktivu o građanskim slobodama kojom je službeno bila ukinuta represija slobode misli i govora u poslijeratnom Japanu.⁶³ Tjedan dana kasnije, MacArthur je predstavio i tzv. Pet velikih reformi, a koje su uključivale davanje prava ženama, poticanje radničkih sindikata i ukidanje praksi dječjeg rada, reformu obrazovanja, reformu pravosudnog sustava te demokratizaciju ekonomske institucije.⁶⁴ Još jedna velika promjena koja je zadesila Japan bilo je konstituiranje novog ustava. Proglašen 3. studenoga 1946., a stupivši na snagu 3. svibnja 1947., ustav je, između ostalog, ograničio ulogu cara na simboličnu, a japanskom narodu osigurao osnovna ljudska prava, slobodu i individualno poštovanje. Međutim, ustav i njegovo donošenje nisu bili bez svojih kontroverza, a jedna od najvećih, koja i danas budi brojne diskusije, zapravo je članak 9. kojim se „japanski narod zauvijek odriče rata kao suverenog prava nacije i prijetnje ili uporabe sile kao sredstva rješavanja međunarodnih sporova“.⁶⁵

⁶² „First Post-Surrender Policy for Japan, Formulated by U.S. Authorities, Revealed“, *The Japan Times*, 25. rujna 1945., 1.

⁶³ Berkofsky, Axel, „Japan's Post-War Constitution. Origins, Protagonists and Controversies“, *Il Politico* 75, 2, 224, 2010., 10.

⁶⁴ Berkofsky, 11, Takemae, 240.

⁶⁵ *Ustav Japana* (1947.), Članak 9.

2.2. Studija razdoblja okupacije s obzirom na položaj žena

Kada je u pitanju sama studija okupacije, *Senryō Kenkyū*⁶⁶, 1950-ih i 1960-ih američki su stručnjaci bili skloni promatrati okupaciju kao koristan primjer američke vladavine koja je oslobodila i demokratizirala Japan, s fokusom na demilitarizaciju i demokratizaciju, dok su previđali antiradničke i antikomunističke mjere. Suprotno tome, japanski su naučnici u istom razdoblju bili kritični prema operacijama SAD-a, naglašavajući „obrnuti tijek“⁶⁷ okupacije i njezine represivne i nedemokratske akcije, osobito prema ljevičarskim radničkim i narodnim pokretima. Međutim, od 1970-ih, američki i japanski znanstvenici, predvođeni povjesničarima J. Dowerom u SAD-u i E. Takemaeom u Japanu, odmaknuli su se od svojih ranijih suprotstavljenih stajališta i uključili su se u zajedničko istraživanje. Ovime se pojavio revizionistički pristup, propitujući postupke SAD-a u Japanu u smislu ekonomske i vojne uključenosti za njegove ideološke i sigurnosne interese. Ovaj je pristup proučavao dinamiku moći na različitim razinama tijekom okupacije, japanske odgovore i širu geopolitiku Hladnog rata.⁶⁸

Budući da se ovim radom želi pridonijeti shvaćanju japanske povijesti u Hrvatskoj, rad je usmjeren upravo prema direktnim utjecajem same okupacije i prisustva savezničkog osoblja na život japanskih žena. Međutim, treba napomenuti kako se i uzima u obzir da je iza mnogih odluka i događaja tijekom okupacije stajala pozadina prožeta ideologijama i odnosima između rase, spola i imperijalizma. Odnosno, rad se bavi specifičnim i vidljivim posljedicama okupacijskog razdoblja, ali se priznaje kako su ti vidljivi utjecaji na živote žena oblikovani dubljim društvenim i političkim čimbenicima.

Neki su autori već ukazali ovu problematiku te Yoneyama tako kritički pristupa narativu emancipacije žena kao jednog od najvećih uspjeha američke okupacije Japana. Odnosno, diskursu koji je oblikovan tako da predstavi SAD kao osloboditelja i reformatora, a u čijem središtu leži emancipacija japanskih žena tijekom okupacije i

⁶⁶ 占領研究.

⁶⁷ Naziv za promjenu u politici SAD-a prema Japanu gdje je, u jeku Hladnog rata, SAD izmijenio neke svoje početne ciljeve okupacije kako bi se Japan izgradio, naročito ekonomski, i tako poslužio SAD-u u borbi protiv komunizma.

⁶⁸ Koikari, *Pedagogy of Democracy*, 6-7.

čime se, primjerice, često opravdava američka vojna prisutnost u Iraku. Yoneyama također napominje kako general MacArthur nije bio posebno zainteresiran za jednaka prava žena ili feminizam, iako je on opisao pravo glasa ženama na vrhu svojih Pet velikih reformi. Američki su mediji također japansko oslobađanje i davanje prava glasa ženama prvenstveno predstavljali kao njegova postignuća. Međutim, Yoneyama konstatira da, dok je proglašenje stjecanja novih prava japanskih žena ojačalo sliku Sjedinjenih Država kao dobrotvora jednakosti, slobode i demokracije, spoznaja o obespravljenosti bivših kolonijalnih podanika Japana bila je u suprotnosti sa slavljenjem multietničnosti i multirasnosti, pa je stoga morala biti ušutkana. Naime, lišavanje prava glasa i ukidanje društvenih i političkih prava žena i muškaraca iz bivših japanskih kolonija, uključujući njihovo pravo da ih se smatra japanskim državljanima, često su ignorirani kada se govori o uspjesima okupacije Japana.⁶⁹

Nadalje, Vrhovni zapovjednik, u listopadu 1945., izdao je dokument u kojem je proglasio „oslobođenje japanskih žena“ dijelom demokratizacije pod američkom okupacijom. Odnosno, cilj je bio osnažiti žene kroz pravo glasa i uskladiti vladu s dobrobiti doma. Međutim, Takeuchi ističe kako je taj narativ bio paravan za provođenje američkih hladnoratovskih obiteljskih ideala pod krinkom oslobođenja žena. Ta je ideologija utjelovila ideal kojeg je predstavljala (bijela) heteroseksualna nuklearna obitelj srednje klase s rodnim ulogama muškog hranitelja i žene domaćice. Time je američko hladnoratovsko domaćinstvo nadopunilo vlastitu modernu japansku ideologiju domaćinstva „dobre žene i mudre majke“. Osim toga, Takeuchi odbacuje bilo kakvu ideju o američkoj vojsci, kojom dominiraju muškarci, kao sili koja je stajala iza oslobođenja žena u okupiranom Japanu. Takve su inicijative dolazile od žena, posebno visoko obrazovanih američkih i japanskih žena iz više i srednje klase, koje su zajedno stvorile politiku okupacije za japanske žene (osim prava glasa) formiranjem u jednu ruku ženskog političkog saveza. Članice saveza nisu bile statične ili skladne, ali radile su

⁶⁹ Yoneyama, Lisa, „Liberation under Siege: U.S. Military Occupation and Japanese Women's Enfranchisement“, *American Quarterly* 57, 3, 2005., 905.

zajedno na formuliranju politike „oslobođenja žena“ prema svojoj definiciji, koja se razlikovala od one Vrhovnog zapovjednika savezničkih snaga.⁷⁰

Konačno, Koikari se posebno osvrnula na stav samih žena sa Zapada koje su sudjelovale u procesu okupacije te zaključuje kako su nastojanja zapadnjačkih žena da osnaže i civiliziraju žene u nezapadnim društvima često proizlazila iz percepcije koja je te nezapadne žene prikazivala kao bespomoćne žrtve bez mogućnosti djelovanja, zaglavljene u predmodernim i neciviliziranim tradicijama. Ovo je gledište bilo u suprotnosti sa samopercepcijom zapadnih žena kao feminističkih agentica s progresivnim i modernim rodnim ideologijama i praksama. Također, ovi reformski napori služili su širenju zapadnjačkih vrijednosti i običaja među autohtonim stanovništvom, u konačnici jačajući dominaciju Zapada kroz proces akulturacije.⁷¹

Okupacijsko razdoblje bilo je za Japan puno izazova. Osim što se morao nositi s posljedicama ratnih razaranja, politika Saveznika, tj. SAD-a, gurnula je Japan na put demokracije i demilitarizacije – svijet u suprotnosti s njihovom prošlošću. Mnoge uvedene promjene poboljšale su živote Japanaca, naročito ako se pogleda sami novi ustav koji je osigurao svima građanske slobode i jednakost. Međutim, treba uzeti u obzir i da su mnoge reforme bile provođene s ciljem ostvarivanja američkih geopolitičkih i ideoloških interesa. Upravo zbog tih motiva američke strane, mnogi danas gledaju na samu okupaciju s određenom dozom opreza. Jednako tako, emancipacija žena, koja se u nekim američkim krugovima smatra jednim od najvećih uspjeha okupacije, dijelu je stručnjaka pokazatelj upravo ideoloških igri Sjedinjenih Država. Sami tijekom okupacije te sve promjene i reforme koje su zadesile Japan iscrpna su tema te svaki je segment nemoguće obraditi u nekoliko poglavlja, a još manje u par rečenica. Isto tako, socio-ekonomske, političke, kulturne, umjetničke te sve ostale karakteristike okupacijskog perioda, naročito kada se gledaju u kontekstu same povijesti Japana, priča su sama za sebe te svaka može na svoj način oslikati ovo razdoblje.

⁷⁰ Takeuchi, Michiko, „At the Crossroads of Equality versus Protection: American Occupationnaire Women and Socialist Feminism in US Occupied Japan, 1945–1952“ *Frontiers: A Journal of Women Studies* 38, 2, 2017., 114.

⁷¹ Koikari, Mire, „Exporting Democracy?: American Women, ‘Feminist Reforms,’ and Politics of Imperialism in the U.S. Occupation of Japan, 1945-1952“, *Frontiers: A Journal of Women Studies* 23, 1 2002., 27.

3. PRAVO GLASA I POLITIČKA AKTIVNOST JAPANSKIH ŽENA

Od završetka Drugog svjetskog rata, Japanke su postale sve više svjesne svoje situacije u zemlji. To se buđenje očitovalo u rastućem zahtjevu za pravima žena, uključujući pravo glasa, građanska prava i slobodu sudjelovanja u nacionalnim aktivnostima iz kojih su prije bile isključene.⁷² Tijekom ranih faza okupacije u Japanu, pravo glasa žena imalo je značajnu simboličku važnost. Feministkinje poput Ichikawe Fusae, smatrale su da je to glavni prioritet koji se treba postići političkom mobilizacijom samih žena, a ne nametanjem od strane vanjske sile. Stoga, Ichikawa je odmah u kolovozu 1945. mobilizirala više od 70 žena-vođa u Ženski odbor za suočavanje s poslijeratnim uvjetima, *Sengo Taisaku Fujin linkai*⁷³, gdje su pravo glasa i proširene političke uloge žena bili prioriteti. Još prije nego što su stigle okupacijske snage, ministar unutarnjih poslova, Horiuchi Zenjirō, i premijer, Shidehara Kijūrō, podržali su pravo glasa, ističući doprinose žena tijekom rata kao opravdanje. Međutim, reformski zahtjevi generala MacArthura, uključujući pravo glasa za žene, bili su predstavljeni japanskoj vladi prije nego što je ona sama uspjela implementirati tu odluku.⁷⁴

Na sjednici Ženskog odbora za suočavanje s poslijeratnim uvjetima, sredinom rujna 1945., raspravljalo se u kojem bi obliku žensko pravo glasa trebalo sudjelovati u politici. Osim toga, diskutiralo se o protumjerama za nezaposlenost, posebno mobiliziranih radnica, načinu na koji žene trebaju pomoći u sprječavanju inflacije i načinu suočavanja s problemom nestašice hrane. Isto tako, promišljalo se o problemu općeg ponašanja žena u vezi mogućih ishitrenih postupaka savezničkih trupa prema ženama, kao i problemu zaštite i pomoći demobiliziranim borcima, ranjenicima te drugim stradalnicima rata.⁷⁵

Nedugo zatim, Ministarstvo socijalne skrbi, koje je vlada zadužila za realizaciju ideje o sudjelovanju žena u premošćivanju problema nacije, osnovalo je povjerenstvo koje je trebalo prosuditi o pokretanju sveobuhvatne ženske organizacije. Međutim,

⁷² „Japanese Womanhood Desires to Raise Status“, *The Japan Times*, 3. listopada 1945., 3.

⁷³ 戦後対策婦人委員会.

⁷⁴ Koikari, *Pedagogy of Democracy*, 48-49.

⁷⁵ „Vital problems probed by women’s committee“, *The Japan Times*, 17. rujna 1945., 1.

mnoge od žena u povjerenstvu jasno su dale do znanja Ministarstvu da iskustvo udruge žena *Dai-Nippon* nije podupiralo stvaranje takve organizacije. Smatrale su da bi trebala postojati dobrovoljna suradnja postojećih ženskih udruga ili potpuno drugačiji pristup od onog kojeg je predlagalo Ministarstvo. Krajem rujna bio je sazvan i plenarni sastanak odbora u Ministarstvu socijalne skrbi, a raspravljalo se o planu stvaranja organizacije, uvjetno nazvane *Svejapanski ženski odbor*, koja bi služila kao kanal kojim bi glasovi žena doprli do vladinih tijela. Ključno je bilo da bi sve pozicije unutar Odbora bile otvorene isključivo ženama, što bi ih razlikovalo od Udruge žena *Dai-Nippon*, koja je imala i muške dužnosnike. Međutim, ovaj se plan suočio s jakim protivljenjem žena koje su tvrdile da organizacija bez široke potpore članstva nema značaj. Nasuprot tome, svi prisutni muški članovi izrazili su podršku projektu. Izvješće predstavljeno Ženskom odboru za suočavanje s poslijeratnim uvjetima, koje se sastalo istog dana kad i sastanak Povjerenstva, otkrilo je da su se sve članice, osim onih povezanih s Ministarstvom socijalne skrbi, protivile planu, smatrajući ga pokušajem osnivanja udruge žena pod vodstvom vlade. Umjesto toga, zalagale su se za autonomnu žensku organizaciju u budućnosti.⁷⁶

Krajem rujna 1945. Ženski odbor za suočavanje s poslijeratnim uvjetima već je pripremio zahtjev vladi da pravo glasa dobiju žene starije od 20 godina. Osim toga, zahtjev je sadržavao provizije da bi žene starije od 25 godina trebale biti kvalificirane za Zastupnički dom. Također se tražila revizija zakona čime bi se ženama dala ista prava učlanjivanja u političke organizacije i sudjelovanja u bilo kojem upravnom tijelu.⁷⁷ Vladi nije trebalo dugo da reagira te je u listopadu na izvanrednoj sjednici odlučila dati biračko pravo ženama starijim od 20 godina, ali i sniziti dobnu granicu za glasanje muškaraca s 25 na 20 godina.⁷⁸

S dobivenim pravom glasa i prvim poslijeratnim izborima, koji su bili zakazani za travanj 1946., krenulo se u kampanje informiranja žena o novim političkim mogućnostima. Ichikawa je pod Savezom žena Novog Japana, *Shin Nihon Fujin*

⁷⁶ „Japanese Womanhood“, *The Japan Times*, 3. listopada 1945., 3.

⁷⁷ „Women leaders initiate campaign for suffrage“, *The Japan Times*, 26. rujna 1945., 1.

⁷⁸ „Women’s Franchise Decided by Cabinet“, *The Japan Times*, 15. listopada 1945., 1.

*Dōmei*⁷⁹, osnovanog 3. studenog 1945., organizirala mlade žene s ciljem ostvarivanja prava glasa žena, stvaranja pokreta za političko obrazovanje žena i opsežnog sudjelovanja žena u regionalnim autonomnim organizacijama. Osim toga, cilj je Saveza bilo postizanje imenovanja žena na državna mjesta, ukidanje zakona koji diskriminiraju žene provođenje reformi u obrazovnom, socijalnom i radnom području.⁸⁰ Čak se i aristokracija uključila u diskurs o novom položaju žena, pa je tako grofica Ōtani Tomoko, sestra carice, izjavila kako „muški političari još nisu shvatili misao o demokratskim načelima, ali s obrazovanjem vjerujem da žene mogu biti od velike pomoći“. Međutim, također je bila stava kako žene ne smiju zaboraviti svoje kućne dužnosti.⁸¹ Nadalje, dugogodišnje članice ženskih pokreta držale su predavanja o politici pa se tako u studenom organizirala u Tokiju velika tribina o političkom osnaživanju žena. Jedna od govornica, Harada Kiyoko, izrazila je svoje neslaganje s prevladavajućim mišljenjem da se „žene sada trebaju vratiti svojim domovima“. Osim toga, zagovaralo se da ekonomski i društveni napredak, koji su japanske žene postigle tijekom rata, treba sačuvati i iskoristiti za izgradnju mirnog društvenog poretka. Harada je istaknula i razne izazove, uključujući poteškoće u braku, potrebu za političkom sviješću žena, ekonomske potrebe i težak položaj udovica, posebno među suprugama poginulih vojnika.⁸²

Pripreme za izbore bile su u punom jeku te su se žene stalno poticale da se uključe u politički život i da iskoriste svoje novo pravo glasanja. Jednako tako, počele su i kampanje samih žena koje su se odlučile kandidirati. Prva žena koja je objavila svoju kandidaturu bila je barunica Katō Shidzue, prethodno Ishimoto, (1897. – 2001.), velika pobornica planiranog roditeljstva i jedna od japanskih pionirki u pogledu politike kontroliranja trudnoće.⁸³ Njezini napori i kampanja bili su uspješni pa je tako bila izabrana u japanski parlament 1946., ali i na kasnijim izborima.

⁷⁹ 新日本婦人同盟.

⁸⁰ „2 Big Organizations For Women Created“, *The Japan Times*, 3. studenoga 1945., 2.

⁸¹ „Elimination of Class Barriers in Japan Voiced by Countess Otani to UP Scribe“, *The Japan Times*, 16. listopada, 1945., 2.

⁸² „Women Suffragists Deliver 2 Lectures“, *The Japan Times*, 18. studenog 1945., 3.

⁸³ „Vote aims Revealed By baroness Ishimoto“, *The Japan Times*, 15. studenog 1945., 2.

3.1. Politička svijest žena diljem zemlje

Sveukupno za izbore se kandidiralo 79 žena, a pravo glasa imalo je oko 20 milijuna žena.⁸⁴ Glasačica je bilo oko 2,7 milijuna više, nego muških glasača, no, kako se pokazalo, ženama je politika zapravo bila sporedna misao. Borkinje za ženska prava i slobode bez suzdržavanja su krenule u ostvarivanje svojih težnji, ali u kaosu poslijeratnog Japana, takve su žene ipak bile u manjini. Članak iz novina *The Japan Times* iz listopada 1945. donosi jedan od problema koji se vezao uz žene i njihovu političku aktivnost:

„U ovoj zemlji postoje milijuni radnica, ali one nisu organizirane. Štoviše, radnice u tvornicama i na farmama zaokupljene su svojim svakodnevnim problemima i nemaju vremena aktivno sudjelovati u političkom pokretu. Za djevojke iz tvornice sloboda izlaska iz kruga tvornice nakon redovnog radnog vremena važnija je od ostvarivanja političkih prava. Za farmerke je pitanje smanjenja njihovih poljoprivrednih zakupa važnije od glasanja. Čini se prirodnim da se radnice u zemlji prvo udruže u industrijske i poljoprivredne sindikate prije nego što mogu aktivno sudjelovati u političkim organizacijama. Do sada, japanske žene nisu imale pravo formirati političku udruhu. Zbog toga im se stranke čine tako stranim.“⁸⁵

Osim toga, anketa, provedena među glasačicama u oko 1.200 poljoprivrednih zajednica diljem zemlje, otkrila je da je samo 1,6% njih navelo da ih novostečeno pravo glasa zanimaju. Odnosno, rezultati ankete bili su sljedeći:

1. Žene u poljoprivrednim zajednicama slabo su zainteresirane za politiku. Većina njih ne mari za pravo glasa. One rijetke koji žele imati pravo, smatraju se ekscentričnim i čudnima.
2. Rijetke od njih su svjesne značenja novo-dodijeljenog prava glasa.
3. Ove glasačice u poljoprivrednim zajednicama previše su zauzete svojom farmom i kućanskim poslovima da bi obraćale pozornost na vladu i politiku. Naznake pokazuju da se politička svijest među tim ženama neće materijalizirati ako se postojeći obiteljski sustav drastično ne reformira.
4. Istraživanje je također otkrilo da je samo tri od 299 mišljenja da je davanje prava glasa ženama imperativ kako bi se potaknuo duh samouprave u zajednicama koje se formiraju i kako bi im se omogućilo da uvide da su njihovi život i vlada namjerno povezani.“⁸⁶

⁸⁴ Mackie, 123.

⁸⁵ „Woman suffrage“, *The Japan Times*, 27. listopada 1945., 2.

⁸⁶ „Female Farmer Voters Are Indifferent To Suffrage Right; No Time For Politics“, *The Japan Times*, 22. studenog 1945., 3

Istraživanje je također pokazalo da se nedostatak političke svijesti poljoprivrednica prvenstveno može pripisati činjenici da je praktički svim ženama u poljoprivrednim zajednicama nedostajala politička obuka. Prema daljnjim pisanjima novina, zaključilo se kako su vlada i politika u prošlosti bili toliko neiskreni i varljivi da nisu imali izravnog utjecaja na svakodnevni život u poljoprivrednim zajednicama, i u konačnici, obiteljski sustavi, koji su još uvijek prevladavali u poljoprivrednim zajednicama, imali su standarde koji su držali farmerke slabo zainteresiranima za politiku.⁸⁷

U veljači 1946., dva mjeseca prije izbora, bili su objavljeni još jedni rezultati ankete koje su provele novine *Jiji* među glasačicama diljem zemlje te se zaključilo da „Kako napuniti prazan želudac jedno je od pitanja koje najviše zanima građanku koja će prvi put u životu glasovati na predstojećim općim izborima“. Naime, anketa je pokazala kako je većina glasačica bila voljna dati svoj glas onim kandidatima ili strankama koje bi „i za jedan potez povećale porciju riže“.⁸⁸

Gledajući regionalno, u prefekturi Osaka, anketa provedena među 100 glasačica koje su živjele u stambenom dijelu srednje klase i koji nije pretrpio nikakvu štetu od zračnih napada, pokazala je da bi njih 22 glasalo za Liberalnu stranku, isto toliko za Socijaldemokratsku stranku, sedam za naprednu stranku, samo jedna za komunističku partiju i još jedna za neku drugu političku stranku. Preostalih 47 reklo je da su ili neodlučne ili nezainteresirane za izbore. Ponovno, većina ovih glasačica, koje su izrazile svoje sklonosti političkim strankama, naznačile su da bi glasale za one kandidate koji bi povećali tadašnji obrok riže čak i za male porcije. Mnoge su odbile izraziti svoje mišljenje, rekavši da bi se prvo željele posavjetovati sa svojim muževima. U prefekturi Kyoto, glasnogovornici lokalnih ogranaka Progresivne, Liberalne i Socijaldemokratske stranke, kao i intelektualci, složili su se da će najmanje 80% glasačica u prefekturi biti suzdržano. Smatrali su da su domaćice previše zainteresirane za nabavu dnevne hrane za članove svoje obitelji da bi obraćale pozornost na politiku, dok su mlađe neudate žene bile toliko nezainteresirane za politiku, djelomično zbog tradicionalnog konzervativnog karaktera žena u ovom okrugu, a djelomično i zbog

⁸⁷ Ista stranica.

⁸⁸ „Food is uppermost in minds of Japanese women voters“, *The Japan Times*, 14. veljače 1946., 4.

njihove iskrene želje za povratkom elegantnom ženskom životu, od kojeg su bile udaljene tijekom rata.⁸⁹

Nadalje, glasačice prefektura Nara i Hyogo dijelile su trend protivljenja Komunističkoj partiji zbog njihovog zagovaranja ukidanja carskog sustava, kao i namjeru da glasaju kao i muškarci u njihovim životima. Prefektore Okayama i Yamaguchi također su pokazale veliku zaokupljenost hranom, a manju političkim problemima. Doduše, u prefekturi Yamaguchi, mali broj glasačica za koje se znalo da imaju određeni stupanj političke svijesti, u određenoj je mjeri bio naklonjen Komunističkoj partiji i Socijaldemokratskoj stranci, uglavnom zbog rasprava koje su se aktivno vodile među članovima njihove stranke oko problema carskog sustava. U prefekturi Shimane, većina je glasačica izrazila snažnu emocionalnu apatiju prema svim političkim strankama koje su među svojim problemima zagovarale ukidanje carskog sustava. Osim toga, 16 domaćica, tj. žena farmera i poljoprivrednika, učiteljica i uredskih djevojaka bilo je upitano za same stavove u vezi glasanja. Tako su žene poljoprivrednika i trgovaca rekle da neće glasati jer je izlazak na izbore previše mučan, dodajući da će, ako budu prisiljene glasati, to učiniti tek nakon što se posavjetuju sa svojim muževima. Profesorice su pak izjavile da žele što bolje iskoristiti novostečena biračka prava, ali da ne znaju praktički ništa o političkim strankama i njihovim kandidatima pa će to pravo znati iskoristiti tek nakon još malo učenja. Uredske djevojke nisu bile oduševljene glasanjem, rekavši da sve političke stranke za koje znaju „samo govore lijepe stvari koje ništa ne znače“. Također su nadodale da im se ne sviđaju stranke koje se zalažu za ukidanje carskog sustava.⁹⁰

Iako je u prefekturi Fukuoka većina glasačica bila nezainteresirana, malobrojne politički orijentirane mlađe glasačice preferirale su ili Komunističku partiju ili Socijaldemokratsku stranku jer su obje stranke bile aktivnije među građankama od bilo koje druge stranke. Međutim, i među tim ženama, veća je naklonjenost bila prema Socijaldemokratskoj stranci. Osim malog broja žena iz više klase, većina glasačica pokazala je slabi interes za Progresivnu i za Liberalnu stranku te je većina glasačica, posebno sredovječnih, bila voljna podržati carski sustav. U prefekturi Ehime, na otoku

⁸⁹ Ista stranica.

⁹⁰ Ista stranica.

Šikoku, većina intelektualki bila je naklonjena Socijaldemokratskoj stranci. Točnije, jedna trećina svih glasačica tog područja. S druge strane, za ostatak glasačica pretpostavljalo se da će glasati kao i njihovi muževi ili muški rođaci, s mogućnošću da njihov glas prijeđe progresivnim i liberalnim kandidatima.⁹¹

U prefekturi Nagano, poznatoj po visokoj stopi pismenosti u cijeloj zemlji, organizacija žena provela je istraživanje mijenja među 50 žena o pravima glasa po njihovim preferencijama političke stranke. Od 50 zamoljenih da izraze svoje mišljenje, samo njih 21 je odgovorilo na upitnik. Od tih 21, njih je 14 reklo da bi glasale, ali da se još nisu odlučile kojoj stranci dati svoj glas. Njih pet preferiralo je Naprednu stranku, dok su dvije navele da bi glasale za Liberalnu stranku. S druge strane, u prefekturi Aomori, gdje je bilo poznato da oko 70% građanki ne čita ni novine, od preostalih građanki koje čitaju novine, oko 20% njih, namjeravalo je glasati kao njihovi muževi ili drugi muški rođaci, najvjerojatnije za progresivne ili liberalne kandidate. Preostalih desetak posto predstavljalo je relativno dobro obrazovane žene, koje su donekle bile zainteresirane za politiku, a koje su imale određenu averziju prema Socijaldemokratskoj stranci ili prema Komunističkoj partiji. Posljednje, u prefekturi Fukushima, gdje se broj glasačica procijenio na oko 540.000, uglavnom u poljoprivrednim selima, više od 70% njih smatralo se ravnodušnim prema predstojećim izborima.⁹²

Međutim, izbori su na kraju pokazali pozitivniji ishod političkog angažmana žena od očekivanog. Odnosno, kada su bili objavljeni rezultati, odaziv žena na glasanje daleko je premašio najoptimističnije pretpostavke. Stopa glasanja bila je 67% za žene i 78,5% za muškarce, što je izuzetno mala razlika, osobito u usporedbi s drugim zemljama gdje su bili održani prvi izbori nakon što su žene dobile pravo glasa.⁹³ Od 79 žena, koliko ih se bilo kandidiralo, njih 39 bilo je izabrano u Predstavnički dom, *Shūgiin*⁹⁴, tj. Donji dom nacionalnog parlamenta Japana. Najmlađa izabrana članica, Matsutani Tenkōkō (1919. – 2015.), kasnije Sonoda, imala je samo 28 godina. Da se nije bojala iskazati svoje mišljenje i kritike pokazala je kada je javno optužila vladu da je

⁹¹ Ista stranica.

⁹² Ista stranica.

⁹³ Pharr, 24.

⁹⁴ 衆議院.

u potpunosti nekompetentna u praćenju aktualnog problema „kako nahraniti naciju“, kao i da su glavne političke stranke ignorirale kritično pitanje, baveći se samo političkim manevriranje iza scene.⁹⁵

Politička angažiranost žena nije stala samo na pravu glasa te su se nastavile boriti i sudjelovati u drugim sferama života. Sami postotak izlaznosti žena na izbore pokazao je da su žene ipak spremne iskazati svoju namjeru u sudjelovanju oporavka i mijenjanja Japana. Uvidjela se važnost ukidanja svih običaja i institucija koji su diskriminirali žene kao ravnopravne članice ljudskog društva. Na prvom političkom sastanku samo žena, održanog nakon općih izbora, sudjelovalo je više od 2.000 žena, uglavnom mladih. Govornice su bile neke od novoizabranih zastupnica u Donjem domu koje su jednoglasno zagovarale trenutno rješavanje problema s hranom, a po završetku skupa, prisutni su razgovarali i o kontroli rađanja i raznim drugim problemima.⁹⁶

Pravo glasa za žene bilo je jedno od gorućih pitanja na početku okupacije, a čemu svjedoče napori japanskih žena, kao i sama politika SAD-a, koja je to uvrstila u Pet velikih reformi te brojni novinski članci na tu temu. Neosporivo je da su se japanske aktivistkinje i ženske udruge odmah po završetku rata organizirale kako bi konačno ostvarile pravo glasa te kako to nije proizašlo samo iz okupacijske politike SAD-a. Povrh toga, nastojale su proširiti političku svijest među građankama Japana, kao i ostvariti emancipaciju žena i u ostalim sferama života. S druge strane, treba imati na umu kako je ipak većina japanskih žena bila preokupirana pitanjima hrane i preživljavanja. Politika se ovdje nije činila kao presudna stvar niti kao bitna misao, osim u kontekstu biranja stranke koja bi omogućila veće porcije hrane. Mnoge su bile sklone jednostavno glasati kao muškarci u njihovom životu. Među onima koje su pak pokazale neki interes za politikom, zanimljiva je činjenica da je značajan fenomen među tim glasačicama bilo njihovo protivljenje Komunističkoj partiji zbog njenog zagovaranja ukidanja carskog sustava. Međutim, žene su ostvarile neočekivanu izlaznost na izborima, kao i udio mjesta u parlamentu čime su pokazale da su voljne iskoristiti svoja politička prava.

⁹⁵ „Hits Government's stand“, *The Japan Times*, 30. travnja 1946., 3.

⁹⁶ „Women's World“, *The Japan Times*, 22. travnja 1946., 3.

4. NAPORI ZA POBOLJŠANJE STANDARDA ŽIVOTA ŽENA

Tijekom 1946. i 1947. pretpostavljalo se da je bilo oko milijun obitelji Japanaca stradalih u sukobima, od izbijanja Drugog kinesko-japanskog rata, 1937., a koje nisu primile vladine naknade za smrt ili općenito bilo kakvu pomoć tijekom rata i nakon predaje. Uz pretpostavku da se obitelj poginulih u ratu prosječno sačinjavala od pet članova, procjena je bila da je tih žrtava rata bilo oko tri milijuna, od kojih je polovica bila u teškoj ekonomskoj situaciji.⁹⁷

Većina udovica imala je između 30 i 40 godina te su imale najmanje dvoje djece. Iako su i udovice i siročad dobivali dnevne penzije, to nije bilo ni približno dovoljno za dostojan život. Neki čak nisu ni podizali tu penziju jer bi ih više koštao put da ju podignu, nego sami iznos iste. Mnoge su udovice bile prisiljene živjeti s rođacima te bi radile kod kuće, proizvodeći lutke ili papirnate vrećice, no uz slabi profit. Osim udovica i siročadi, bilo je i tisuće žena koje nikada nisu napustile Japan, ali nisu vidjele svoje muževe od kada su otišli u rat.⁹⁸

Treba napomenuti i kako su nove majke imale svojih problema. Tako je jedna od njihovih muka bila nestašica pelena. Kada bi ih i uspjele pronaći na crnom tržištu, koštale bi oko 500 jena – iznos koji si prosječna majka nije mogla priuštiti. Osim toga, sami porod bio je velika financijska briga. Iako je postojala mogućnost kućnog poroda, u Tokiju i drugim gradovima gdje su domovi bili izrazito mali, kućni je porod bio problematičan. Međutim, u privatnim bolnicama, troškovi su poroda bili dvostruko veći. Dok je u prijeratnom vremenu porod u privatnim klinikama koštao oko 20 jena, 1947. iznosio je oko 1.000 jena. Postojale su i bolnice koje je subvencionirala vlada te bi tamo porod koštao oko 120 jena, ali je teško bilo ostvariti pristup tim bolnicama. To su mogle samo majke koje su živjele u susjedstvu gdje su se nalazile te bolnice.⁹⁹

Isto tako, samo je stanovanje dosta dugo bio problem s kojim su se suočavali i japanska nacija i vlasti. Nakon nešto više od tri godine okupacije, tj. početkom 1949.,

⁹⁷ *The Japan Times*, 9. svibnja 1946., 3.

⁹⁸ „Vocation Schools Aid Jobless Girls“, *The Japan Times Supplement*, 27. veljače 1947., 6.

⁹⁹ Ista stranica.

četvrtina japanske populacije, koja je tada brojila oko 80 milijuna stanovnika, bilo je bez domova. Iako nisu svi bili beskućnici u punom smislu te riječi, mnogi su živjeli u nekom obliku skloništa u kojem je bilo nagurano dvije do tri, ponekad i više, obitelji, iako je bilo kapaciteta za samo jednu obitelj.¹⁰⁰

Zbog ovih navedenih, ali i drugih problema kroz koje su prolazile Japanke, bilo je potrebno uspostavljanje mjera koje bi ih zaštitile. Kako bi se pomoglo ratnim udovicama i neudanim ženama, pokrenute su bile strukovne škole koje su podučavale domaćinstvo, jezike, rukotvorine i komercijalne poslovne vještine. Do veljače 1947., preko 80.000 udovica i neudanih žena prošlo je trening u 230 ovakvih institucija.¹⁰¹

Nadalje, osnivanje Ureda za žene i maloljetnike 1947. bilo je jedno od glavnih postignuća u osiguravanju uporišta za žene u japanskoj birokraciji, koja je tradicionalno isključivala žene. Kako bi ga uspostavili, okupacijske vlasti i Japanci uvezli su Ured za žene iz Sjedinjenih Država, a zatim ga „japanizirali“ kako bi udovoljio zahtjevima poslijeratnog društva i realnosti politike. Međutim, iako je Glavni stožer poticao oslobađanje žena, američki biro nije mogao biti presađen izravno u Japan, gdje je kulturna i povijesna pozadina bila potpuno drugačija od one u Sjedinjenim Državama. Štoviše, sami naziv japanskog biroa, koji je spojio „žene“ i „maloljetnike“, odražavao je tradicionalnu praksu spajanja žena i djece zajedno kao ovisnika o muškom autoritetu.¹⁰²

Iako se ured susreo s raznim poteškoćama, njegovi djelatnici u središnjim i lokalnim uredima posvetili su se potpori ženama i maloljetnim radnicama dovoljno da dobiju podršku javnosti. Kada se ured početkom 1949. suočio s prvom opasnošću od eliminacije zbog rezanja proračuna, elita, kao i „obične“ japanske žene, poduzele su mjere protiv toga. Također, samo je osoblje uspješno provelo istraživanje o temama povezanim sa ženama – kućanstva bez muškaraca (1948.), status žena (1949.), rasporedi udanih radnica izvan tvornica (1949.) i kućanstva bez muškaraca po drugi put (1949.), a rezultati ovih općih studija iskoristili su se za kreiranje politike.¹⁰³

¹⁰⁰ „25 Percent of Postwar Population Lack Homes; Four Million Houses Needed“, *The Japan Times*, 4. siječnja 1949., 1.

¹⁰¹ „Vocation Schools Aid Jobless Girls“, *The Japan Times*, 2. veljače 1947., 3.

¹⁰² Ogawa, Manako, „The Establishment of the Women's and Minors' Bureau in Japan“, *U.S.-Japan Women's Journal. English Supplement*, 13, 1997., 56.

¹⁰³ Na istom mjestu.

Drugi su pomaci u ostvarivanju prava i sloboda žena bili postignuti zapravo, već spomenutim, novim ustavom iz 1947. godine. Članak 14. novog ustava zagarantirao je da „Svi su ljudi pred zakonom jednaki i u političkim, ekonomskim ili društvenim odnosima ne smije biti diskriminacije zbog rase, vjere, spola, društvenog položaja ili obiteljskog podrijetla.“¹⁰⁴ Nadalje, članak 24. ustava ustanovio je da:

„Brak se zasniva samo na uzajamnom pristanku oba spola i održava se međusobnom suradnjom na temelju jednakih prava muža i žene. U pogledu izbora bračnog druga, imovinskih prava, nasljeđivanja, izbora prebivališta, razvoda i drugih pitanja koja se odnose na brak i obitelj, zakoni se donose sa stajališta dostojanstva pojedinca i bitne ravnopravnosti spolova“.¹⁰⁵

U samom konstituiranju ustava, sudjelovala je zapravo samo jedna žena, i to pripadnica američkog-okupacijskog osoblja, europsko-židovskih korijena, Beate Sirota Gordon (1923. – 2012.). Kako sama kaže u autobiografiji:

„Na kraju, model za moj nacrt teksta o pravima žena bio je Weimarski ustav iz 1919., progresivni dokument koji je brak vidio kao temeljen na jednakim pravima oba spola. Dužnost države bila je promicati politiku socijalne skrbi koja podržava obitelji, a majčinstvo je bilo zajamčeno državnom potporom. Kao žena, osjećala sam da bi moje sudjelovanje u izradi nacrtu novog japanskog ustava bilo besmisleno ako ne bih mogla postići da jednakost žena bude artikulirana i zajamčena s istom preciznošću.“¹⁰⁶

Zahvaljujući novom ustavu, dinamika se bračnih, tj. obiteljskih odnosa promijenila te je bila potrebna reorganizacija samog obiteljskog sustava.

4.1. Reforma obiteljskog sustava

Promjene u obiteljskom sustavu napredovale su izmjenom samog građanskog zakonika 1947. godine. Naime, većina promjena građanskog zakonika, koje je zahtijevao novi ustav, usko su bile povezane s obiteljskim sustavom, a izmjena

¹⁰⁴ *Ustav Japana* (1947.), Članak 14.

¹⁰⁵ Isto, Članak 24.

¹⁰⁶ Beate Sirota Gordon, *The Only Woman in the Room: A Memoir of Japan, Human Rights, and the Arts*, University of Chicago Press, 2014., 110.

građanskog zakona utjecala je pak na više od 60 drugih zakona koji su bili promijenjeni ili ukinuti.¹⁰⁷

Ukidanje prijeratne *ie* institucije odigralo je vodeću ulogu u tom procesu, a demokratizacija i modernizacija obitelji uvođenjem zapadnog obiteljskog modela bile su nacionalna briga. Patrilinearna matična obitelj koja je prethodno podupirala *ie* instituciju identificirana je kao feudalistička, predmoderna obitelj i tvrdilo se da se mora uspostaviti novi obiteljski sustav egalitarnog, bračnog tipa kako bi se stvorila moderna, demokratska obitelj.¹⁰⁸ Tako je novi građanski zakonik propisao da se u slučaju razvoda braka može zahtijevati dioba imovine, a u tu svrhu može se pozvati i na pomoć Obiteljskog suda.¹⁰⁹ Osim toga, ukinute su bile provizije kojima se nametala superiornost muža, ograničavala roditeljska ovlast majke, kao i određena zakonska ograničenja poslovnoj sposobnosti udanih žena, a prema kojima su žene za otvaranje bankovnog računa ili za obavljanje drugih pravnih poslova morale dobiti dozvolu ili suglasnost supruga.¹¹⁰

Ženama su ove promjene bile i više nego dobro došle, pogotovo kada se uzme u obzir činjenica da je samo u Tokiju, u razdoblju između kolovoza 1945. i ožujka 1946., 208 žena podnijelo zahtjev za rastavu, pri čemu je kod muškaraca taj broj iznosio 111. Dok su muškarci kao razloge za razvod navodili probleme poput toga da je ženin karakter bio van harmonije s tradicijom njegove obitelji, da je bila nemarna oko izgleda ili mu se jednostavno nije sviđala, žene su pokazale dublje probleme. Naime, mnoge supruge evakuirale su se u ruralne dijelove zemlje gdje im je jedini način opskrbe bio mjesečni ček koji bi dobivale od muževa. Budući da im je mjesečni prihod odjednom prestao stizati i došavši u Tokio potražiti razlog, te su žene prekasno saznale da njihovi muževi žive s drugim ženama.¹¹¹

U prijeratnom Japanu, pri razmatranju razvoda, uzajamna privrženost muža i žene te njihova ljubav nisu imali veliku važnost, a razlozi za razvod temeljili su se na

¹⁰⁷ Steiner, Kurt, „The Revision of the Civil Code of Japan: Provisions Affecting the Family“, *The Far Eastern Quarterly* 9, 2, 1950., 173.

¹⁰⁸ Nonoyama, Hisaya, „The Family and Family Sociology in Japan“, *The American Sociologist* 31, 3, 2000., 31.

¹⁰⁹ Kurt, 183,

¹¹⁰ Isto, 179-180, 183.

¹¹¹ „File divorces cases“, *The Japan Times*, 5. travnja 1946.,3.

konfucijanskoj etici. Tijekom razdoblja Edo i Meiji, uzimajući u obzir konfucijansku ideologiju, ponovno vjenčanje nije bilo dopušteno, čednost je bila visoko cijenjena i očekivalo se samoubojstvo ako je ugled bio okaljan. Međutim, postojao je jaz između službenog diskursa i društvene stvarnosti te je situacija također ovisila o statusu žena, kao i o regiji. Na primjer, kada su u pitanju farmeri, u retorici, samo je muž imao ovlasti pokrenuti razvod i dobiti skrbništvo nad djecom. Međutim, u praksi su obje strane imale pravo na razvod. Žene su tako imale dvije mogućnosti: „hram razvoda“, *engiridera*¹¹², gdje se od žena očekivalo da žive i obavljaju ritualnu službu tri godine nakon čega bi veza bila prekinuta; ili bi žene mogle platiti posrednicima za razvod braka da raskinu vezu. Druga je opcija bila da pobjegnu od suprugove kuće s ili bez djece. Ponovno vjenčanje također je bilo prilično uobičajeno. S druge strane, ako se uzmu u obzir trgovkinje, primjerice u Kamigati u Osaki, one su imale više slobode od onih u Edu (Tokiju) te su imale pravo na imovinu, kao i skrbništvo nad kćerima.¹¹³ Stoga, kada se pogleda poslijeratna reforma obiteljskog sustava, važno je napomenuti i kako je ona omogućila unificirani legalni okvir unutar kojeg su žene u Japanu mogle na jednaki način zatražiti i ostvariti rastavu braka.

Također, na kraju okupacije, 1952., postotak žena koje su zatražile rastavu iznosio je 77,2%, što je značajno veća brojka od preostalih 22,8% koji otpadaju na razvode koje su zatražili muškarci. Ovaj se porast stope razvoda, iniciranih od strane žena, u odnosu na prijeratno razdoblje, može tumačiti kao znakom općeg buđenja žena za vlastita prava.¹¹⁴

¹¹² 縁切寺.

¹¹³ Xiaoyang, Hao, Bilješke na temu „Izgradnja države i rod: razdoblja Edo i Meiji“, Kolegij *Rodna pitanja u Japanu i diljem svijeta* na Ženskom sveučilištu Fukuoka, 19. i 26. svibnja 2023.

¹¹⁴ Koyama, 49.

4.2. Reforma obrazovanja

Unatoč izmjeni ustava i građanskog zakonika te drugih povezanih zakona, bilo je jasno kako se emancipacija žena neće u potpunosti odigrati ako se ne promjeni i sami obrazovni sustav, posebice ako se ne usvoji koedukacija djevojčica i dječaka. Ova je problematika bila i česta tema novinskih članaka:

„Cilj obrazovanja žena u ovoj zemlji, osobito posljednjih godina, bio je više da postanu dobre majke ili domaćice, puni razvoj žene sa svojim pravima i odgovornostima kao neovisnog ljudskog bića nije se tražio kao ideal u njihovom obrazovanju. Prvi korak u političkom obrazovanju žena, dakle, sastoji se u njihovom oslobađanju od takvih diskriminatorских institucija. Trebaju postojati jednaki školski standardi i isti nastavni planovi i programi za oba spola, uz određene izborne predmete za djevojčice u osnovnim i srednjim školama.

To nije sve što se može poželjeti za uspješno biračko pravo žena. Hrabar korak usvajanja sustava zajedničkog obrazovanja treba poduzeti što je ranije moguće. Konzervativci bi mogli sumnjati u rezultate takvog skoka. Bilo koja reforma nije u potpunosti oslobođena svojih zlouporaba, ali kada izgledi za njezinu ispravnu uporabu nadmašuju njezinu zlouporabu, usvajanje revolucionarnog koraka je dovoljno opravdano. Iskustva u zemljama koedukacije svjedoče u prilog njezina ranog usvajanja.“¹¹⁵

Potrebu za reformom obrazovanja vidjeli su i sami nastavnici. Tako je ravnatelj ženske srednje škole Senzoku u Tokiju izjavio kako je „vrijeme da se ispravi osakaćeni obrazovni sustav Japana koji je dao prevagu obrazovanju dječaka i uzrokovao zaostalost obrazovanja djevojčica kako bi se potaknuo razvoj narodne kulturne moći u borbi za nacionalnu snagu“. Doduše, unatoč mišljenju kako žene trebaju imati jednake obrazovne mogućnosti kao i muškarci, dijelio je stav s mnogima koji su i dalje zagovarali kako se ne smije zaboraviti na ženstvenost. Odnosno, „nova ženstvenost također bi trebala posjedovati tradicionalnu profinjenost i duboku skromnost“.¹¹⁶

Naravno, izmjena obrazovnog sustava imala je daleko šire implikacije, nego samo poboljšanje standarda života žena. Završetkom rata, japanski obrazovni sustav bio je ozbiljno narušen, s 18 milijuna učenika koji nisu mogli pohađati školu, 4.000 uništenih škola, više od trećine institucija visokog obrazovanja u ruševinama te oko 20%

¹¹⁵ „Liberation of women urged from centuries-old customs“, *The Japan Times*, 1. studenoga 1945., 4.

¹¹⁶ „Re-education on Scientific line urged for women here“, *The Japan Times*, 18. listopada 1945., 3.

dostupnih udžbenika, koji su pak sadržavali neprihvatljivu nacionalističku propagandu.¹¹⁷ Glavni stožer, tj. Amerikanci, vjerovali su da su japanski političari i vođe još od Restauracije Meiji svjesno koristili obrazovanje kao instrument za postizanje ciljeva države, uključujući ekonomski razvoj, nacionalnu integraciju te vojnu moć i osvajanje.¹¹⁸ Stoga, nije iznenađujuće da je obrazovna reforma, kojom bi se eliminirao militarizam i nacionalizam, bila jedna od temeljnih sredstava za postizanje ciljeva okupacije. Upravo je u području obrazovanja bila posebno vidljiva složena interakcija između naredbe i uvjeravanja, kao i istinske suradnje i dobrovoljnosti. Samo je Ministarstvo obrazovanja, koje je prethodno budno provodilo ultranacionalizam carskog sustava, postalo snažan zagovornik „mira i demokracije“.¹¹⁹

Potrebna reforma obrazovnog sustava rezultirala je Temeljnim zakonom o školstvu iz 1947., a čiji je članak 3. jamčio jednake mogućnosti obrazovanja svim ljudima u skladu s njihovim sposobnostima, kao i zaštitu od obrazovne diskriminaciji na temelju rase, vjere, spola, društvenog statusa, ekonomskog položaja ili obiteljskog podrijetla.¹²⁰ Nadalje, sustav 6-3-3 označio je značajnu transformaciju u japanskom obrazovanju, uvevši devet godina obveznog školovanja u fazama, počevši od sedam godina 1947., osam 1948. i konačno devet 1949. godine. Ovaj je sustav imao za cilj eliminirati višestruko praćenje i povezanu diskriminaciju na temelju spola, bogatstva i društvenog položaja. Učinio je osnovne i srednje škole zajedničkim obrazovanjem i uspostavio jedinstveni, stupnjevani školski sustav za više obrazovanje. Međutim, otpor zajedničkom obrazovanju ostao je u srednjim školama, sa samo 55% javnih viših srednjih škola koje su integrirale spolove do 1949. godine. Carska sveučilišta također su se protivila promjenama, ograničavajući upis žena na oko pet ili šest posto studentskog tijela.¹²¹

Unatoč svim oporbama, više je obrazovanje za žene raslo, čak i prije uvođenja novog zakona. Tako je, do lipnja 1946., postojao 71 ženski koledž, uključujući 16 institucija pod kontrolom vlade i 55 privatnih koledža. U svezi s osnivanjem ženskih

¹¹⁷ Beauchamp, Edward R., „The Development of Japanese Educational Policy, 1945-85“, *History of Education Quarterly* 27, 3, 1987., 302.

¹¹⁸ Na istom mjestu.

¹¹⁹ Dower, 246-247.

¹²⁰ Koyama, 18.

¹²¹ Takemae, 365-366.

sveučilišta dr. Tanaka Kotaro, ravnatelj Zavoda za školsko obrazovanje Ministarstva prosvjete, izjavio je da su bile „potrebne temeljite pripreme kako bi se financirala sveučilišta za žene. Budući da je ženama sada dopušten upis na sveučilišta koja su im do sada bila bliska, ženama koje žele nastaviti akademski rad savjetuje se da studiraju rame uz rame s muškarcima dok se ne otvore potpuno kvalificirana sveučilišta za žene.“¹²²

Jednako važno bilo je i sudjelovanje 108 žena, 1946., na prijamnom ispitu na Tokijskom carskom sveučilištu, a što su japanske novine opisale kao „razoreni presedan“. U prijašnjim su razdobljima studentice na Tokijskom carskom sveučilištu bile tolerirane kao „posebni studenti“ kojima je bilo dopušteno samo slušanje. Međutim, cilj ovih žena koje su „odgovarale na ispitna pitanja, na teme koje su išle od kineske klasične literature do zapadne povijesti, nije bio samo da slušaju predavanja s pozadinskih sjedala u učionicama, već da rade za diplomu na istoj osnovi kao i muškarci.“¹²³ Studentice su pokazale i spremnost na pobunu kada je nedemokratskim putem bila izabrana nova dekanica Ženskog sveučilišta Nippon. Naime, ona je bila izabrana bez konzultiranja sa studentskim tijelom, za što su studentice, u duhu demokracije, reagirale markiranjem nastave.¹²⁴ Budući da su takvo rukovođenje vidjele kao feudalističku tradiciju, zahtijevale su da uspostava nove dekanice odražava i mišljenja samih studentica.¹²⁵

Kao rezultat obrazovnih reformi, upis žena na četverogodišnja sveučilišta skočio je s 0,3%, koliko je bilo 1940., na 9,8% 1950., a taj se postotak nastavio penjati i tijekom sljedećeg desetljeća.¹²⁶ Zanimljivo je i da, što se tiče učenja od starijih žena, čini se da su ruralne žene u ranom poslijeratnom razdoblju postale manje spremne prihvatiti

¹²² „Plan to Lift Status Of Colleges Shelved“, *The Japan Time*, 2. lipnja 1946., 3.

¹²³ „Precedent Is Smashed as Over 100 Women sit for Exam at Tokyo Imperial University“, *The Japan Times*, 25. travnja 1946., 3.

¹²⁴ „The Rebellion of the Women Students“, *The Japan Times*, 19. studenog 1946., 4

¹²⁵ „Women Students Score Selection of New Head“, *The Japan Times*, 20. studenog 1946., 3.

¹²⁶ Bullock, Julia C, „'Female Students Ruining the Nation': The Debate over Coeducation in Postwar Japan“, *U.S.-Japan Women's Journal*, 46, 2014., 6.

starije žene kao mentorice, te su sve više izražavale svoje nezadovoljstvo njima putem javnih foruma.¹²⁷

Poslijeratno je vrijeme bilo izazovno i teško, posebno za one ugroženije, poput udovica i novih majki. Povrh toga, mnogi su bili bez domova ili pak u naguranim životnim prostorima. Međutim, novi ustav, izmjena građanskog zakonika te reforme u obiteljskom sustavu, zajedno s osnivanjem Ureda za žene i maloljetnike, uvelike su pomogli ženama da se osamostale i poboljšaju životni standard. Sama reorganizacija obiteljskog sustava je ženama omogućila da se oslobode patrijarhalnih okova, a što se čak odrazilo u porastu broja razvoda što su inicirale žene. Reforma obrazovnog sustava jednako je mnogo doprinijela poboljšanju standarda života žena, pogotovo koedukacija dječaka i djevojčica. Iako su neki pokazali averziju prema tome te je potrajalo da ono postane opće prihvaćena norma u Japanu, to nije spriječilo širenje viših obrazovnih institucija za žene, kao niti same djevojke da postanu dijelom višeg obrazovanja.

¹²⁷ Ghanbarpour, Christina, „Home Education in Rural Japan: Continuity and Change from Late Edo to the Early Postwar“, *U.S.-Japan Women's Journal*, 41, 2011., 43.

5. IZAZOVI I MOGUĆNOSTI ŽENA NA POLJU RADA

Dok su ekonomske privilegije omogućile dijelu žena veću priliku da izraze svoja individualna prava kao građanke upisom na sveučilišta, pridruživanjem građanskim organizacijama, pa čak i kandidiranjem za političke dužnosti, mnoge žene iz radničke klase iskusile su inherentan sukob između ekonomskih obveza i njihove želje da izraze svoja novostečena individualna prava.¹²⁸ Kao što je već bilo spomenuto, glad i nestašica hrane bile su jedna od glavnih briga žena. Osim ovog problema, Japanke je mučila i nezaposlenost. Glavne industrije bile su uništene u ratu, a ulice prepune demobiliziranih vojnika i povratnika iz bivših japanskih kolonija. Budući da je japanska vlada pokušala osigurati posao za muškarce, poticala je otpuštanje radnica.¹²⁹ Od onih žena koje su uspjele zadržati posao, većina ih je i nakon braka ostala raditi.¹³⁰

Od početka okupacije bio je vidljiv najveći udio žena u poljoprivrednoj industriji. Godine 1948. njih 61,7% bilo je u ovoj industriji. Doduše, situacija se donekle preokrenula te je, uz iznimku 1949. i 1950., broj žena koje su pripadale ostalim industrijama konstantno rastao. Godine 1952., kada je okupacija završila, broj žena zaposlenih u poljoprivrednim industrijama bio je 55%, a do 1957., smanjio se na 47%.¹³¹ Međutim, treba napomenuti kako je tijekom cijelog okupacijskog razdoblja, primarno zanimanje većine žena u čitavoj zemlji ostao zapravo neplaćeni obiteljski rad, čak i unutar ove skupine poljoprivrednica. Iznimke su bile udovice i razvedene žene koje su uzdržavale jednoroditeljska kućanstva.¹³² Naime, kako su se, s obzirom na položaj u radu, svi radnici mogli podijeliti u tri kategorije: samozaposleni radnici s ili bez plaćenih zaposlenika, nadničari i neplaćeni obiteljski radnici, žene su zapravo najviše okupirale upravo posljednju skupinu.¹³³ Ovo je bilo povezano s činjenicom da su sezonske varijacije u radnoj snazi u poljoprivredi odgovarale fluktuacijama u radnim satima. Odnosno, poljoprivrednici su radili duže tijekom sezone s velikim naporima i manje sati

¹²⁸ Gerteis, Christopher, *Gender struggles: wage-earning women and male-dominated unions in postwar Japan*, Vol. 321, Harvard University Press, 2009., 22-23.

¹²⁹ Ogawa, 60.

¹³⁰ Gerteis, 23.

¹³¹ Koyama, 103.

¹³² Gordon, Andrew, ur., *Postwar Japan as History*, Univ of California Press, 1993., 349.

¹³³ Koyama, 106.

tijekom sezone odmora, a žene koje su služile kao neplaćeni obiteljski radnici igrale su ključnu ulogu u pružanju fleksibilnosti rada u poljoprivredi.¹³⁴

U poslijeratnim okolnostima gdje je prihod kućanstva od zarade jednog muškarca bio nedovoljan, veliki dio žena koje su radile izvan kuće osjećao se primorano raditi kako bi pripomogle obitelji.¹³⁵ Neke su žene radile i u rudnicima ugljena pa je tako krajem travnja 1946., u rudnicima bilo zaposleno 296.330 radnika, od čega 49.266 žena. Od te brojke, 10.142 žena radilo je pod zemljom.¹³⁶ U Tokiju, broj žena koje su tražile posao nedugo nakon kapitulacije se utrostručio, a uglavnom su imale između 25 i 30 godina. Većina ih je tražila posao poslovnih referentica, tvorničkih radnica, trgovkinja, sluškinja i konobarica, ali bile su zadovoljne i poslovima čišćenja, kuhanja i pranja. Dnevno bi oko 200 žena posjećivalo ured za rad u Tokiju, ali bi samo jedna četvrtina njih dobilo posao. Ove su žene uključivale i supruge vladinih djelatnika, kao i žene koje su postale Japankama kroz brak, ali većina ih je dolazila iz nižih klasa te su bile voljne raditi i za 100 do 150 jena mjesečno.¹³⁷ Anketa iz 1948., među 1.724 službenica i radnica u Tokiju, otkrila je kako se najviše njih (38%) odlučilo za rad zbog dodatka obiteljskom prihodu. Ostali razlozi uključivali su uzdržavanje obitelji (16%); zarađivanje novca za osobnu upotrebu (16%); paralelni dodatak obiteljskom prihodu i osobna upotreba (14%); stjecanje znanja o društvu (5%); služenje društvu kroz rad (3%), te je bilo onih koje su izjavile neki drugi razlog ili su bile bez posebnog razloga (8%).¹³⁸

Međutim, bili su vidljivi i neki napori vlasti u pružanju novih radnih mogućnosti ženama, kao i zaštiti radnica. Tako je Zakon o radnim standardima, donesen u rujnu 1947., uključivao odredbe koje su štatile prava žena i majčinsko dostojanstvo.¹³⁹ Odnosno, zakon je zabranjivao poslodavcima da isplaćuju različite plaće na temelju spola radnika, podržavao je pravo žena na jednake mogućnosti zapošljavanja i

¹³⁴ Isto, 109.

¹³⁵ Isto, 110.

¹³⁶ „More miners Working“, *The Japan Times*, 25. travnja 1946., 3.

¹³⁷ „Housewives in Tokyo Eager to Seek Jobs“, *The Japan Times*, 24. svibnja 1946., 3.

¹³⁸ Koyama, 110.

¹³⁹ Hara, Kimi, „Sengo ni okeru josei no shakai-teki chii no henka ni kansuru kenkyū: Daigaku no joshi gakusei ni taisuru ankēto no bunseki yori mitaru“, *Kokusaikirisutokyōdaigaku gakubō. I - A, kyōiku kenkyū* 6, 1960., 197.

napredovanja te je posebno jamčio porodiljni dopust, kao i dopust za njegu i menstruaciju.¹⁴⁰

Bilo je i napora u stvaranju novih radnih mogućnosti pa je, primjerice, Ministarstvo javne skrbi, 1946., donijelo odluku o zapošljavanju ukupno 95.000 radnica za posao u industriji motanja svile i pređenja pamuka.¹⁴¹ Osim toga, 1946., žene su po prvi put u povijesti Japana dobile mogućnost bavljenja policijskim poslom. Naime, od oko 1.200 kandidatkinja, njih 63 bilo je odabrano za Tokijsku policijsku školu. Policajke su tako trebale usmjeravati mali promet i davati informacija, a imale su i ovlast za uhićenje.¹⁴² Uz to, bile su zadužene za istraživanje rekreacijskih kuća i savjetovanje profesionalnih zabavljačica, pregled plesnih dvorana, kabarea i drugih zabavnih centara. Također, vodile su brigu na daljinu o oboljelima od spolnih bolesti koji su se liječili u bolnicama te sudjelovale na suđenjima koja su uključivala žene osumnjicene za zločine.¹⁴³ Ministarstvo pravosuđa postavilo je još jedan presedan u travnju iste godine imenujući ženu za upraviteljicu zatvora po prvi put u svojoj povijesti.¹⁴⁴

Kao što je već bilo spomenuto, mnoge su žene iz radničke klase, zbog ekonomskih okolnosti, bile ograničene u iskorištavanju političkih prava. Međutim, one su svoja nova politička prava pronašla aktivno sudjelujući u svojim sindikatima.¹⁴⁵ Organizatori savezničke okupacije nisu očekivali da će japanske žene postati aktivne članice sindikata, barem ne u početku. Theodore Cohen¹⁴⁶, iz Radničkog odijela, ustvrdio je u svom izvješću o planiranju iz 1943., o izgradnji japanskog radničkog pokreta, da će okupacijske vlasti morati uložiti poseban napor ako japanske žene žele prihvatiti osnivanje sindikata na svojim radnim mjestima. Usprkos tom predviđanju, do 1948., u oko 8.000 sindikata bilo je više od 1,5 milijuna radnica.¹⁴⁷

¹⁴⁰ Gerteis, 22.

¹⁴¹ „Hiring 95,000 Women For Textile Industry“, *The Japan Times*, 15. travnja 1946., 2.

¹⁴² „Police Trainer Is a Very Worried Guy; Has 63 Lady Cops Dumped in His Lap“, *The Japan Times*, 28. ožujka 1946., 3.

¹⁴³ „Japan's 1st Women Cops to Appear Sunday; To Be Stationed Mostly in Downtown Areas“, *The Japan Times*, 23. travnja 1946., 3.

¹⁴⁴ „Woman Gets Warden Job In Prison at Wakayama; Is First Time in Japan“, *The Japan Times*, 29. ožujka 1946., 3.

¹⁴⁵ Gerteis, 23.

¹⁴⁶ Cohen je bio šef Radničkog odjela američke okupacije pod generalom MacArthurom, nakon čega je ostao u Japanu kao poslovni čovjek, a boravak u Japanu tijekom okupacije opisao je u svojoj knjizi.

¹⁴⁷ Na istom mjestu.

Žene su također bile i neizostavan dio radničkih štrajkova. Tako je u 123 sindikalna štrajka, koliko ih je bilo od listopada 1945. do veljače 1946. u Tokiju, među 130.181 radnika koji su sudjelovali, bilo 19.280 žena i djevojaka. Što se tiče samih štrajkova, procjena je bila da je 80% njih uspjelo postići svoje ciljeve, koji su uključivali poboljšanje tretmana radnika, priznavanje prava na kolektivno pregovaranje i druge zahtjeve.¹⁴⁸

Žene iz radničke klase suočavale su se s izazovima gladne i nezaposlene nacije. Veliki broj njih radio je u poljoprivredi, često obavljajući neplaćeni obiteljski rad, dok je manji dio žena u metropoli tražio poslove u uredima, trgovinama ili čišćenja i pranja. Pružanje nekih novih radnih mogućnosti, poput rada u tvornicama ili kao policajke, te sami angažman žena u sindikatima i štrajkovima, doprinijeli su poboljšanju radnih mogućnosti žena. Međutim, ovo je i dalje bilo nedovoljno da se svima osiguraju radne mogućnosti koje bi pridonijele kvalitetnijem življenju.

¹⁴⁸ „220 Labor Disputes witnessed in Tokyo“, *The Japan Times*, 27. ožujka 1946., 3.

6. KULTURNI SUDAR JAPANKI I AMERIČKIH VOJNIKA

Kao što je već bilo spomenuto, okupacija Japana nije utjecala na svijet Japanki samo na razini reformi, već i u kontekstu prisustva okupacijskih snaga i svakodnevnih interakcija. U svojoj knjizi, Theodore Cohen, opisuje kako:

„Možda je ono što je na Japance ostavilo najveći dojam bila svakodnevna ljubaznost Amerikanaca čiji su parnjaci u statusno opterećenom društvu bili toliko različiti. Kada bi američki vojnici ustali u prepunim vagonima ili autobusima kako bi ponudili svoja mjesta japanskim ženama, japanski putnici bili su zaprepašteni. U Japanu se muškarci nisu javno pokoravali ženama. Jednom prilikom bilo je potrebno nekoliko minuta pokretima 'vi prvi' da se japanska čistačica uvjeri da može proći kroz vrata hodnika stožera prije američkog časnika.“¹⁴⁹

Naravno, ovdje se radi o zapisu samog američkog službenika te je upitno koliko je u njemu sadržano subjektivnosti kada se govori o „svakodnevnoj američkoj ljubaznosti“, ali isto je tako nesumnjivo da je bilo kulturnih srazova između Japanki i američkog vojnog osoblja. Međutim, početna iznenađenja proizašla iz međusobnih razlika, ubrzo su se pretvorila u solidarizaciju. Prisustvo velikog broja muškog osoblja okupacijskih snaga neizbježno je dovelo do njihovog zbližavanja s japanskim djevojkama. Cohenova je samoprocjena bila da je 1946. oko 40% američkih vojnika imalo, kako on to naziva, redovne japanske prijateljice. Brojka koja je pala 1947., iako ne na manje od oko 20%, kada su obitelji vojnika počele stizati u Japan.¹⁵⁰

Razvoj „slobodnih odnosa između muškaraca i žena“ bila je jedna od najvidljivijih promjena u japanskom društvu koju je donijela okupacija. Također, budući da su izlasci kao „polje“ ponašanja bili uvelike nepoznati u Japanu, to je dovelo do goleme industrije savjeta koja se pojavila u popularnom tisku, nudeći upute mladim muškarcima i djevojkama kako se ponašati na spoju. Međutim, ovaj je savjet išao mnogo dalje od hodanja ruku pod ruku, držanja za ruke i ljubljenja, a proširio se i na detaljne upute o seksualnim tehnikama.¹⁵¹

¹⁴⁹ Cohen Theodore, Herbert Passin, *Remaking Japan: The American Occupation As New Deal*, New York, Free Press, 1987., 120.

¹⁵⁰ Isto, 124.

¹⁵¹ McLelland, Mark, *Love, sex, and democracy in Japan during the American occupation*, Springer, 2012., 3, 123.

Japanske su se žene nakon rata našle u transformiranom društvu koje je pružilo nove mogućnosti za osobno istraživanje i oslobođenje. Seksualna sloboda i novi pokreti, kao što je *kasutori*¹⁵² kultura, koja je cvjetala do 1950-ih i iza sebe ostavila živahno i blistavo nasljeđe obilježeno eskapizmom, provokativnom zabavom i sveprisutnim seksualno orijentiranim ustanovama, pružila je platformu za izražavanje individualnosti japanskih žena i istraživanje njihovih želja.¹⁵³ Seksualna autonomija postala je nekim ženama rješenjem za oslobađanje od društvenih očekivanja i ograničavajućih kulturnih normi te sredstvom za istraživanje područja osobnog zadovoljstva, intimnosti i samoizražavanja.

Jednako tako, bitno je napomenuti kako u ovom „novom“ Japanu, bilo je gotovo nemoguće izbjeći nove kulturne norme i samu „amerikanizaciju“. Tijekom cijele okupacije, Japan nije bio u poziciji odrediti vlastitu budućnost bez pregovora s nadmoćno moćnim *drugim*. To je vrijedilo za sve sfere života, od ekonomije i politike do kulture i stila života. *Amerika* je bila više od slike novog načina života i kulture. Bila je to uvijek prisutna sila koja je intervenirala u svakodnevni život ljudi.¹⁵⁴

Iako su japanske djevojke pokušale pronaći svoje mjesto, ali i ljubav, u ovom „amerikaniziranom“ i „novom“ Japanu, mnogi na to nisu gledali blagonaklono. Američke vlasti pogotovo nisu imale razumijevanja prema tim druženjima te, iako su tolerirale seksualni rad, nisu bile voljne priznati niz odnosa koji su postojali između japanskih žena i američkih vojnika. Tako su dugotrajne veze mogle rezultirati negativnim ocjenama ili blokiranim napredovanjima.¹⁵⁵ General pukovnik Robert L. Eichelberger, zapovjednik Osme armije, čak je u ožujku 1946. izdao naredbu zabrane javnog iskazivanja ljubavi američkih vojnika prema japanskim ženama. Iako je izjavio da pitanje bratimljenja nikada nije bilo službeno pokrenuto u okupacijskim snagama u Japanu, pokazao je svoju odbojnost prema javnom iskazivanju emocija, naglasivši „Prizor naših vojnika koji hodaju ulicama s rukama oko japanskih djevojaka jednako je odvratno

¹⁵² カストリ.

¹⁵³ Dower, 148.

¹⁵⁴ Yoshimi, Shunya, Buist David, „‘America’ as desire and violence: Americanization in postwar Japan and Asia during the Cold War“, *Inter-Asia Cultural Studies* 4, 3, 2003., 435-436.

¹⁵⁵ Kovner, 61.

Amerikancima... kao i većini Japanaca. Takvo djelovanje u javnosti šteti dobrom redu i vojnoj disciplini i bit će tretirano kao nepropisno ponašanje“.¹⁵⁶

Američki zapovjednici nisu bili sami u ovom stajalištu te su i sami Japanci imali averziju prema činjenici da su Japanke stvarale romantične odnose s okupacijskim osobljem. Tako Tokugawa Musei (1894. – 1971.), osim što je pisao romane i eseje, cijeli je život vodio dnevnik koji, između ostalog, odaje i njegov prezir prema japanskim ženama koje su se, na svoj način, prilagodile američkim vojnicima:

„Glupo prekomjerno korištenje šminke od strane neprivlačnih žena doista je mučan prizor. Danas sam ponovno susreo dvije takve žene u hodniku kolodvora i sinulo mi je da se sigurno nadaju da će zapasti za oko američkim vojnicima. Ako iskazuju sramotu našeg naroda, čine to bezrezervno na ovaj način. Ne osjećam ni trunku sažaljenja prema ženama koje su rođene neprivlačne. Ne bi li one, od svih ljudi, trebale biti smatrane hrabrim herojima koji zaslužuju posebno priznanje?“¹⁵⁷

Tokugawin su stav dijelili mnogi Japanci, a rana muškom ponosu zbog toga što se moraju klanjati okupacijskoj vojsci bila je intenzivnija sveprisutnim bratimljenjem pobjednika s japanskim ženama.¹⁵⁸ Međutim, treba i istaknuti kako, unatoč oštrim kritikama, same japanske djevojke nisu ostale ravnodušne prema prijezirnomo stavu koji su japanski muškarci imali prema njihovom zbližavanju s Amerikancima:

[...] Čitamo i slušamo o emancipaciji žena i ženskom pravu glasa, ali ne postoji ni najmanja promjena u našem svakodnevnom životu koja očituje ovo pametno govorenje o ženskom društvenom poboljšanju. [...] Ako se djevojka vidi s američkim vojnikom i ona izgleda slobodno i sretno, smatraju je djevojkom labavog morala. Mogu navesti mnoštvo primjera koji pokazuju da se stanje žena nije popravilo. Pa, dopustite mi da vam kažem, gospodo Japanci, ovaj put nećemo biti zavedene vašim sebičnim propovijedanjima o ženskom ponašanju ili moralu niti ćemo se zatvoriti u bespomoćnu i beznadnu apatiju. Ovaj put ćemo slobodu steći same. [...] Više niste jedini muškarac u Japanu i prirodno je više voljeti razumijevanje i uvažavanje, nego služenje i stoičku poslušnost. Umjesto da kritički promatrate djevojkicu s američkim vojnikom, vi ste ti koji se trebate promijeniti ako ih želite natrag [...].¹⁵⁹

¹⁵⁶ „Public Affection by GIs Toward Women In Japan Banned. Eichelberger Decrees“, *The Japan Times*, 24. ožujka 1946., 3.

¹⁵⁷ Tokugawa, 1960., citirano u Shibata, „Senryō-ki no sei bōryoku 3“, 90.

¹⁵⁸ Dower, 135.

¹⁵⁹ *The Japan Times*, 19. veljače 1946., 2.

Seksualna je sloboda u poslijeratnom Japanu otvorila vrata Japankama da dožive život na novi način. Interakcije s američkim vojnicima pokazale su im mogućnost postojanja drukčijih odnosa između muškaraca i žena te se one nisu libile iskusiti „novi“ oblik ljubavi. Međutim, dok se s jedne strane očekivalo da prihvate demokratizaciju i slobodu krojenja vlastitog života, s druge su strane Japanke bile ograničene osudama od sunarodnjaka, ali i kontradiktornim pristupom od strane samih okupacijskih sila. Ovaj je nesklad bio zapravo samo jedan od primjera složenog puta preobrazbe poslijeratnog Japana, u kojem je politika SAD-a utjecala na društvo Japana, a time i život žena.

7. PROSTITUCIJA U OKUPIRANOM JAPANU

Zbližavanje stranih vojnika s Japankama bilo je očito i u drugim segmentima, i to u velikoj mjeri u obliku prostitucije. Dio žena, uglavnom one na dnu socio-ekonomske ljestvice, pronašle su se u situacijama gdje nisu vidjele drugog izlaza kako bi preživjele, osim prodavanjem vlastitog tijela. Unatoč svim naprecima i uspjesima u životu žena o kojima je prethodno u radu bilo riječi, prostitucija je u ovom razdoblju predstavljala nastavak iskorištavanja i podređivanja žena. Točnije rečeno, prostitucija je tijekom okupacije bila prožeta samom tradicijom prostitucije u Japanu, a što je rezultiralo, iako kratkog vijeka, kontroverznom Udrugom za rekreaciju i zabavu. S druge strane, prostitucija je također proizašla iz samih okolnosti poslijeratnog prevrata i prisutnosti okupacijskih sila, što je stvorilo tzv. *panpan* prostitutke.

Priču o poslijeratnoj prostituciji možda najbolje dočarava stih *Tko me je učinio takvom ženom*¹⁶⁰ – pjesme *U toku zvijezda*¹⁶¹ inspirirane novinskim člankom iz 1946. o 22-godišnjakinji koja se vratila iz Kine, pronašla se bez obitelji i posla, da bi se za malo hrane, u očaju, povjerila muškarcu i na kraju postala prostitutkom.¹⁶² Iako u početku nije bila naročito popularna, gotovo godinu dana kasnije, pjesma je postala veliki hit, a njezin je refren postao ozbiljnim društvenim pitanjem. Konkretni odgovor na ovo pitanje uglavnom se nalazio u nesposobnoj vladi i birokraciji, a manje u besramnim svodnicima koji su iskorištavali tako očajne djevojke i žene.¹⁶³

¹⁶⁰ こんな女に誰がした。

¹⁶¹ 星の流れに。

¹⁶² Takai, Masashi, „'Josei to sensō' o utau kayōkyoku no sengo-shi: Kikuchi akiko to futaba yuriko o chūshin ni“, *Masu Komyunikēshon kenkyū*, 88, 2016., 18.

¹⁶³ Dower, 123.

7.1. Povijest prostitucije u Japanu

Prepoznatljivi elementi modernog oblika prostitucije počeli su se pojavljivati oko 1589. godine. Tijekom te je godine bio uveden sustav izdavanja dozvola za reguliranje brojnih prostitutki u Kyotu. U ovom sistemu od vlade ovlaštene prostitucije, *Kōshō seido*¹⁶⁴, samo su ovlaštene, tj. javne prostitutke, *kōshō*¹⁶⁵ ili *shōgi*¹⁶⁶, uz dozvolu od policije, smjele otvoreno raditi. Prostitutke su ugovorom bile vezane za ustanove s kojima su bile povezane i povremeno fizički ograničene. Osnivanje prvih ovlaštenih crvenih četvrti, *yūkaku*¹⁶⁷, poput Yoshiware u Tokiju 1617., označilo je razdoblje procvata prostitucije u Japanu.¹⁶⁸ Sami mehanizam ovlaštene prostitucije omogućio je otvorenu trgovinu mladim ženama radi prostitucije, učinkovito ih podvrgavajući obliku bijelog roblja. U nekim slučajevima, osiromašeni farmeri pribjegavali su prodaji svojih kćeri u ovaj život, primajući zajam od posrednika ili vlasnika bordela u zamjenu za usluge djevojke dok se dug ne otplati.¹⁶⁹

Godine 1867. Japan je pokrenuo napore za kontrolu spolno prenosivih bolesti osnivanjem bolnica u Yokohami, Nagasakiju i drugim lučkim gradovima za preglede prostitutki.¹⁷⁰ Potom, 1872., potaknuta „Incidentom Maria Luz”¹⁷¹, vlada je donijela Uredbu o oslobađanju gejši i prostitutki, *Geishōgikaihōrei*¹⁷², kojom je zabranila trgovinu ljudima i oslobodila prostitutke onoga što se nazivalo „robovskim“ ugovorima. Unatoč tomu, moderni japanski sustav ovlaštene prostitucije pokazao se kao varljiv i licemjeran

¹⁶⁴ 公娼制度.

¹⁶⁵ 公娼.

¹⁶⁶ 娼妓.

¹⁶⁷ 遊郭.

¹⁶⁸ Hayashi, Hirofumi, *Nihon senryō-ki-sei baibai kankei GHQ shiryō*, Svezak 1., Sotensha Publishing, Tokio, 2016., 27-28.

¹⁶⁹ Isto, sv. 3, 23.

¹⁷⁰ Isto, 9.

¹⁷¹ U ovom incidentu, radnik s peruanskog broda, Maria Luz, pobjegao je i upozorio na robovske ugovore i loše postupanje s kuli radnicima. Istraga japanske vlade i akcije koje su uslijedile dovele su do oslobađanja radnika, a incident je doveo do zabrane trgovine ljudima i izmjene ugovora o prostituciji.

¹⁷² 芸娼妓解放令.

jer je država službeno zabranila trgovinu ljudima, a dopuštala prostituciju, posebno pod izlikom smanjenja siromaštva, a sve pod krinkom slobodne volje prostitutke.¹⁷³

Još jedan bitan element prostitucije u Japanu njezina je isprepletenost s japanskom imperijalnom politikom, osobito u kontekstu novostečenih kolonija. Osnivanje i rad javnih kuća odigralo je značajnu ulogu u olakšavanju iskorištavanja i kontrole lokalnog stanovništva, utvrđivanju dominacije i vršenju moći unutar kolonijalnih teritorija.¹⁷⁴ Teritorijalne akvizicije proizašle iz Prvog kinesko-japanskog rata (1894. – 1895.) i Rusko-japanskog rata (1904. – 1905.) dovele su do širenja sustava ovlaštene prostitucije i u samim japanskim kolonijama, a što je sada uključivalo i kineske i korejske žene. Dotadašnji japanski abolicionisti prostitucije također su počeli podržavati reguliranu prostituciju u novim kolonijama, pod dojmom pobjedničkih ishoda ratova i kolonijalne ekspanzije carstva.¹⁷⁵

Tijekom 1930-ih, dok su japanski ratni napori eskalirali u Kini, vojska je, zajedno s kolonijalnom vladom u Koreji, uspostavila jedinice „žena utjehe“¹⁷⁶, nazivane *ianfu*¹⁷⁷, za pružanje seksualnih usluga vojnim časnicima i vojnicima unutar i izvan Japana u raznim regijama Azije i zapadnog Pacifika.¹⁷⁸ Točan datum osnivanja ovih japanskih vojnih bordela, poznatih kao „stanice utjehe“ ili *ianjo*¹⁷⁹, ostaje nepoznat zbog uništenja zapisa nakon kapitulacije Japana, ali neki službeni dokumenti pokazuju da su prvi takvi bordeli postavljeni za potrebe japanske mornarice u Šangaju tijekom „Šangajskog incidenta“¹⁸⁰ 1932. godine.¹⁸¹ Rekrutiranje „žena utjehe“ provodilo se uglavnom

¹⁷³ Fujime, Yuki, „The licensed prostitution system and the prostitution abolition movement in modern Japan“, *Positions: East Asia Cultures Critique* 5, 1, 1997., 140.

¹⁷⁴ Kramm, „Haunted by Defeat“, 593-594.

¹⁷⁵ Fujime, „The licensed prostitution system“, 146.

¹⁷⁶ Eng. „*comfort women*“. Ovaj se izraz obično koristi ne samo kao prijevod same japanske riječi *ianfu*, već i kao eufemizam te se često kod korištenje ovog izraza koriste navodnici. Sama je problematika „žena utjehe“ duboka i komplicirana te se već godinama vode diskursi, naročito u Južnoj Koreji i Japanu.

¹⁷⁷ 慰安婦.

¹⁷⁸ Lie, John, „The State as Pimp: Prostitution and the Patriarchal State in Japan in the 1940s“, *The Sociological Quarterly* 38, 2, 1997., 253.

¹⁷⁹ 慰安所.

¹⁸⁰ Sukob koji se zbio između 28. siječnja i 3. ožujka 1932., a uključivao je agresivni napad japanske carske vojske na grad Šangaj u Kini. Napad je rezultirao intenzivnim borbama, teškim žrtvama i velikom štetom u gradu, označavajući značajnu eskalaciju napetosti između Japana i Kine i u jednu ruku uvod u Drugi svjetski rat.

¹⁸¹ Tanaka, Yuki, *Japan's Comfort Women: Sexual Slavery and Prostitution during World War II and the US Occupation*, London i New York, Routledge, 2002., 8.

prijevarom ili silom, a tretman tih žena u mnogim je slučajevima uključivao prisilnu prostituciju, lažne brakove i prisilni rad u kućanstvu, neprestano seksualno zlostavljanje, zajedno s fizičkim nasiljem, kontrolom te nanošenjem teške psihičke traume.¹⁸² Čak i nakon završetka rata i ukidanja sustava „žena utjehe“, te su se žene suočavale s doživotnom stigmom, šutnjom i društvenim ostracizmom zbog straha, traume i srama povezanih s njihovim iskustvima.¹⁸³

Tijekom Drugog svjetskog rata, u samom Japanu, prostitucija se čak počela smatrati gotovo patriotskom službom. Na zahtjev japanske vojske, veliki broj prostitutki bio je mobiliziran za službu u trupama, a ponekad čak i na bojišnici. Mnoge od prostitutki koje su ostale, radile su puno radno vrijeme u ratnim tvornicama danju, a bavile su se prostitucijom noću. Još jedan primjer polu-domoljubnog karaktera prostitucije u Japanu tijekom rata može se vidjeti u činjenici da je radnicima unovačenim u ratnu industriju u Tokiju vlada često davala karte po sniženim cijenama za ovlaštene četvrti Yoshiware.¹⁸⁴

7.2. Udruga za rekreaciju i zabavu

Na samom početku okupacije, pomisao smještaja velikog broja savezničkih vojnika izazvala je bojazan među japanskom vladom. Ovaj se strah rodio upravo iz seksualnih implikacija vezanih uz prisustvo stranih vojnika, a jednim razlogom za to bili su uznemirujući izvještaji žena koje su prethodno bile prisiljene služiti kao „žene utjehe“. Osim toga, svjesna izopačenih postupaka svoje vojske u drugim dijelovima Carstva, japanska se vlada bojala da će isto zadesiti japanske žene i djevojke, a što je pojačalo

¹⁸² Watanabe, Kazuko „Trafficking in Women's Bodies, Then and Now: The Issue of Military 'Comfort Women“, *Women's Studies Quarterly* 27,1/2, 1999., 19-31.

¹⁸³ Min, Pyong Gap, „Korean 'Comfort Women': The Intersection of Colonial Power, Gender, and Class“, *Gender and Society* 17, 6, 2003., 938-957.

¹⁸⁴ Hayashi, sv. 1, 30.

strepnju i nelagodu oko zadatka zadovoljenja seksualnih potreba i zahtjeva okupacijskih vojnika.¹⁸⁵

Nadalje, vlasti u Japanu su vojnu okupaciju nakon poraza doživjele kao prijetnju samom nacionalnom jedinstvu, promatrajući je kao upad vanzemaljskog entiteta, upravo zbog međusobno povezanih predodžbi *kokutaija* kao organskog entiteta isprepletenog s javnim zdravljem, higijenom, spolom i seksualnošću. Odnosno, okupacija bi neizbježno dovela do seksualne invazije i nanošenja fizičkog i seksualnog nasilja nad japanskim ženama.¹⁸⁶

Potaknuta strahovima, ali i željom za uspostavom barem neke vrste kontrole, japanska je vlada preuzela odgovornost za omogućavanje pružanja seksualnih usluga savezničkim snagama. Samo tri dana nakon što je car Hirohito objavio bezuvjetnu kapitulaciju Japana, 18. kolovoza 1945., japansko Ministarstvo unutarnjih poslova izdalo je povjerljivu bežičnu poruku regionalnim policijskim vlastima, upućujući ih da uspostave diskretne „objekte ugođe“, isključivo za okupacijsku vojsku. Ti su objekti uskoro postali poznati kao Udruga za rekreaciju i zabavu¹⁸⁷ (u nastavku rada URZ), ili *Tokushu Ianshisestu Kyōkai*¹⁸⁸, i bili su organizirani u obliku javnih kuća, kabarea i noćnih klubova. Prva takva ustanova bila je *Komachien* te, s 38 žena, bila je pripravna za poslovanje već 27. kolovoza 1945., tj. dan prije dolaska savezničkih trupa u Japan.¹⁸⁹

URZ je bio spreman pružiti žensko društvo za širok raspon aktivnosti: ekvivalente crkvenih druženja, modele u kimonima za fotografska natjecanja, plesne zabave vojnih postrojbi, hostesiranja u pivnici te, što je najvažnije, prostituciju.¹⁹⁰ S ovom svrhom da ponudi širok raspon opcija za zabavu kako bi zadovoljio želje američkog vojnog osoblja, URZ je trebao odvratiti pozornost okupacijskih snaga od traženja takve zabave među drugim Japankama, koje je japanska vlada nastojala zaštititi. Sami je URZ žene u

¹⁸⁵ Dower, 124.

¹⁸⁶ Kramm, „Haunted by Defeat“, 599.

¹⁸⁷ Eng. *Recreation and Amusement Association (RAA)*.

¹⁸⁸ 特殊慰安施設協会.

¹⁸⁹ Lee, Na Young, „The Construction of Military Prostitution in South Korea during the U.S. Military Rule, 1945-1948“, *Feminist Studies* 33, 3, 2007., 460.

¹⁹⁰ Cohen, Passin, 126.

Komachienu nazivao „Specijalnim dobrovoljačkim korpusom“¹⁹¹, dok ih je policija nazivala „ženskim kamikazama“¹⁹².¹⁹³

Upravo je predstavljanje URZ-a kao barijere za zaštitu kreposnih japanskih žena postalo njegovo glavno opravdanje za postojanje. Miyazawa Hamajirō, predsjednik Tokijske gastronomske udruge i direktor URZ-a, 28. kolovoza 1945. ispred Carske palače u Tokiju, održao je inauguracijski govor u kojem je, među ostalim, spomenuo kako će „žrtvovanje Okichi“¹⁹⁴ iz razdoblja Shōwa“ pomoći u obrani i njegovanju čistoće [japanske] rase, čime će postati nevidljiva baza za poslijeratni društveni poredak.¹⁹⁵

Unatoč Miyazawinom govoru i zajedničkoj tjeskobi među japanskim dužnosnicima i društvom zbog mogućeg masovnog silovanja i degradacije japanskih žena od strane okupacijskih snaga, odluka da se upusti u prostituciju kako bi se udovoljilo okupatorima otkriva uznemirujuću mješavinu rasističkih, kulturnih i nacionalističkih uvjerenja, ukorijenjenih u predratnim i ratnim diskursima o rasi, rodu, klasi i seksualnosti. Odnosno, odluka je služila muškoj nacionalističkoj želji za „japanstvom“ nakon predaje i pružala je lažan osjećaj utjehe, kako okupacijskim snagama, tako i onima koji će uskoro postati okupiranim stanovništvom.¹⁹⁶ Usprkos narativu da štiti žene i djevojke, URZ je zapravo prekršio ljudska prava žena i samo zaštitio japansko „društvo usmjereno na muškarce“.¹⁹⁷

Patrijarhalno-paternalističku koncepciju zaštite japanske žene žrtvovanjem drugih žena omogućili su ostaci autoritarnih državnih struktura, navodeći elitne muškarce da na prostitutke i potencijalne prostitutke gledaju kao na nove seksualne „vojnike“ u

¹⁹¹ 特別挺身隊.

¹⁹² 女の特攻.

¹⁹³ Hirai, Kazuko, „Nihon senryō o jendā shiten de toi naosu-Nichibei gassaku no sei seisaku to josei no bundan“, *Jendā shigaku* 10, 2014., 7.

¹⁹⁴ Spomenuta Okichi navodno je bila gejša koja je služila prvom američkom konzulu u Japanu i kasnije si oduzela život, ističući uvjerenje da su njezine seksualne usluge imale ulogu u omogućavanju miroljubivih diplomatskih pregovora između Japana i SAD-a. Odnosno, stvarajući tako ideologiju žrtvovanja za naciju i pridavajući pozitivno značenje ženama od kojih se očekivalo da jednako kao i ona, vlastitim tijelom zaštite svoju zemlju i narod.

¹⁹⁵ Kramm, Robert, *Sanitized Sex: Regulating Prostitution Venereal Disease and Intimacy in Occupied Japan 1945-1952*, Oakland California, University of California Press, 2017., 44.

¹⁹⁶ Isto, 46.

¹⁹⁷ Shibata, Hideaki, „Senryō-ki no sei bōryoku: Kokusaku baishun shisetsu RAA no imi suru mono (sono 1)“, *Komyuniti fukushi gakubu kiyō* 9, 2021., 73.

nedostatku kolonijalnih teritorija.¹⁹⁸ Deklarirana želja države da zaštiti „nevinost“ japanskih žena od savezničkih snaga razotkriva licemjerje unutar japanskog društva i postavlja pitanja u s vezi razlike između žena koje su određene za zaštitu i onih za koje se očekivalo da će sudjelovati u sustavu. Kako to obično biva kroz povijest, žene iz viših i srednjih klasa bile su te koje su trebale zaštitu, dok su se žene iz nižih klasa, s ograničenim mogućnostima preživljavanja, našle primorane uključiti u sustav. I u predokupacijskom razdoblju, prostitutke u bordelima obično su bile djevojke i žene koje su dolazile iz siromašnih obitelji te koje su tamo završile prevarama, prodajom od strane roditelja i sličnim nesretnim okolnostima.

Iako je bitno naglasiti funkciju japanske vlade u stvaranju URZ-a, jednako je važno ukazati i na ulogu koju su imale savezničke snage, točnije američka vlast. Prvo treba spomenuti kako je uspon prohibicionizma prostitucije u kasnom 19. i ranom 20. stoljeću u SAD-u, potaknut pokretima protiv prostitucije i križarima za čistoću, kulminirao provedbom Američkog plana.¹⁹⁹ Putem plana, društveni su aktivisti i vojska pružili pozitivne rekreacijske sadržaje, pojačali policijske mjere i pružili profilaktički tretman vojnicima, ali ne i seksualnim radnicama.²⁰⁰ Osim toga, zahvaljujući planu, vojna je vlast imala pravo odrediti zone oko vojnih baza gdje je prodaja seksualnih usluga bila zabranjena. Međutim, često je pogrešno shvaćena činjenica da ova odredba ne čini prostituciju općenito protuzakonitom unutar ovih zona. Umjesto toga, ženama je bila zabranjena prodaja njihovih seksualnih usluga, dok kupnja tih usluga od strane vojnika nije bila zabranjena. Upravo je Američki plan imao značajan utjecaj na japanski pristup komercijaliziranom seksu tijekom okupacijske ere, što je dovelo do reorganizacije japanskog sustava prostitucije i provedbe novih propisa i ograničenja, oblikujući japanske zakone i politiku vezanu uz prostituciju.²⁰¹

Nadalje, treba se spomenuti i sama američka inicijativa da se stvore objekti prostitucije za američke vojnike. Naime, postoje zapisi o sugestiji nalik na ucjenu visokog američkog časnika, u kojoj je časnik izjavio da, iako ne mogu službeno zatražiti

¹⁹⁸ Lie, 257.

¹⁹⁹ Fujime, Yuki, „Japanese Feminism and Commercialized Sex: The Union of Militarism and Prohibitionism“, *Social Science Japan Journal* 9, 1, 2006., 35.

²⁰⁰ Kovner, 20.

²⁰¹ Fujime, „Japanese Feminism and Commercialized Sex“, 36.

objekte za užitek, nepružanje istih dobrovoljno dovelo bi do problema.²⁰² Sami američki dokumenti iz razdoblja okupacije dokazuju napore organizacije prostitucije za osoblje okupacijskih snaga nedugo nakon dolaska trupa u Japan. Zapisnik iz rujna 1945. pokazuje kako je potpukovnik Gordon iznio pukovniku Tuckermanu prijedlog da se općinskoj upravi Tokija naredi ponovno uspostavljanje sustava ovlaštene prostitucije predviđenog tadašnjim građanskim zakonikom. Predstavljen je bio i nacrt mirnodopskog sustava uz prijedlog određenih mjera koje vojne vlasti trebaju poduzeti kako bi se osiguralo uspješno funkcioniranje tog sustava. Pukovnik Tuckerman izrazio je spremnost da u potpunosti udovolji željama glavnog zdravstvenog službenika, kao i da će zatražiti od šefa policije Tokija istraživanje stanja prostitucije u gradu, a što bi on sam dodatno nadopunio zapažanjima od strane vojne policije. Pukovnik Gordon također je naznačio svoje namjere da kontaktira tokijski općinski odjel za zdravstvo u svrhu dobivanja informacija o dijagnostičkim i liječničkim ustanovama za ovlaštene prostitutke.²⁰³ Osim toga, još jedan zapisnik iz rujna 1945. dokazuje istraživanje glavnih područja prostitucije u Tokiju nedugo nakon dolaska trupa u grad, kao i postavljanje četiriju profilaktičkih stanica.²⁰⁴

U paradoksalnoj suradnji između poraženih i pobjedonosnih muškaraca, američka vojska, iako prethodno ugnjetavajući prostituciju od Prvog svjetskog rata, usvojila je politiku omogućavanja „sigurne prostitucije“ u Japanu. Cilj ove odluke bio je spriječiti širenje spolnih bolesti među vojnicima, ali čime je SAD praktički izvršio seksualnu kontrolu nad ženama u Japanu, otkrivajući skrivenu istinu iza narativa o „beskrvnoj“ i „uspješnoj“ okupaciji Japana.²⁰⁵

Uspostavom sustava licenciranja koji je bordelima i tvrtkama povezanim s prostitucijom omogućio legalan rad, URZ je osiguravao usklađenost sa zdravstvenim i sigurnosnim standardima. Nadalje, zajedno s pruženom financijskom pomoći, zadatak upravljanja samim objektima bio je dan načelnicima lokalnih policija, kojima je bilo naloženo da angažiraju lokalne poduzetnike i pojedince koji su već bili uključeni u

²⁰² Tanaka, 150-151.

²⁰³ Hayashi, sv. 4, 12-13.

²⁰⁴ Isto, 14.

²⁰⁵ Hirai, 6-7.

seksualnu industriju.²⁰⁶ Također, oporezivanje bordela i poslova povezanih s prostitucijom dodatno je legitimiziralo industriju i osiguralo značajan izvor državnih prihoda te stoga ne čudi ni činjenica da je URZ blisko surađivao s lokalnim policijskim odjelima kako bi spriječili rad neovlaštenih bordela, osiguravajući da zadrži monopol nad industrijom seksa.²⁰⁷

Iako se od 13.000 preživjelih prostitutki nakon rata, njih otprilike 11.000 pridružilo URZ-u, svima unutar sustava bilo je očito da je taj broj nedovoljan da zadovolji ogromnu potražnju.²⁰⁸ Stoga je država, osim organiziranja postojećih prostitutki, počela regrutaciju novih žena, koristeći se metodama oglašavanja koristeći novine i jumbo plakate. Ipak, vrijedi napomenuti da su ti oglasi često sadržavali varljive ili dvosmislene opise prirode posla te bi URZ regrutirao žene, često iz ruralnih područja ili drugih zemalja, nudeći im obećanja dobrih plaća, ali podvrgavajući mnoge prisili i dužničkom ropstvu, uz strogu kontrolu i nadzorom.²⁰⁹ Jedan primjer takve eksploatacije bio je slučaj lwahashi Tomiko, sedamnaestogodišnje djevojke, kojoj je sredovječni muškarac ponudio posao služavke u kući Santō. Nesvjesna da žene koje tamo rade imaju seksualne odnose s okupacijskim snagama, lwahashi je prihvatila posao, no uskoro se iznenada našla opterećena dugom od preko 2.000 jena prema ustanovi. Osjećajući se prisiljenom da se sama uključi u takve aktivnosti kako bi otplatila svoje dugove i poboljšala svoje životne uvjete, postala je prostitutkom.²¹⁰

U prosjeku je 300 mladih žena svaki dan dolazilo u sobu za upite u stožeru. Isomura Eiichi, koji je na kraju rata bio zadužen za javne poslove u Metropolitanskoj vladi Tokija, izjavio je kako su se žene prijavljivale iz dva razloga: jedan je bio nedostatak hrane, a drugi se razlog sveo na to da bi se vojska pobrinula za njih, tako da bi bile sigurne sa sanitarnog gledišta. Također se prisjetio kakve bi djevojke dolazile: „Mlade žene — da, žene do 25 godina dolazile su vidjeti oglasnu ploču za novačenje, ali

²⁰⁶ Dower, 125.

²⁰⁷ Kramm, *Sanitized Sex*, 41-42.

²⁰⁸ Maeda, Mariko D., „GI Joe Meets Geisha Girls: Japan's Postwar Policies of Legalized Prostitution for US Occupation Forces“, *Hitotsubashi journal of law and politics*, 29, 2001., 44.

²⁰⁹ Lie, 257.

²¹⁰ Kramm, „Haunted by Defeat“, 610-611.

nijedna od njih kao da nije dorasla svojoj mladosti. Gotovo su sve izgledale umorno. Sve su izgledale ljutito. Kažu da se ljudi ljute kad su gladni...“.²¹¹

Na svom vrhuncu, URZ je brojao oko 70.000 žena, a u trenutku raspuštanja, 1946., oko 55.000 žena. URZ prostitutke dnevno bi imale odnos s između 15 do 60 vojnika, s jednim primjerom koji govori o iskustvu novakinje koja se sjećala straha i tjeskobe svog prvog dana, kada je bila zadužena za 23 vojnika. Jednom kada su postale dijelom URZ-a, prostitutke bi bile podvrgnute redovitim liječničkim pregledima kako bi se spriječilo širenje spolno prenosivih bolesti, služeći i kao zdravstvena mjera i kao sredstvo nadzora.²¹²

URZ je na kraju izgradio ogromnu seksualnu industriju s 39 bordela, kabarea i hotela samo u Tokiju, a nije ni slučajno da se njih 11 nalazilo duž obale Omori. Napredna jedinica okupacijskih snaga sletjela je na aerodrom Atsugi 28. kolovoza 1945., a okupacijske snage su ga istog dana rekvirirale. U to je vrijeme baza Atsugi bila kamen temeljac obrane glavnog grada, a okupacijske snage su to u potpunosti razumjele, šaljući okupacijske snage u bazu kao početnu točku.²¹³

Objekti za „rekreaciju i zabavu“ potom su se proširili i na otprilike 20 drugih gradova te su brzo stekli popularnost među američkim vojnicima zbog svoje pristupačnosti.²¹⁴ Dower navodi da bi kratki susret s URZ prostitutkom koštao 15 jena ili jedan dolar, što je bilo jednako kao pola kutije cigareta, te da bi se duži angažman za cijelu noć mogao dobiti za dva ili tri puta više od tog iznosa.²¹⁵ Međutim, Tanaka navodi da bi za svaku „kratku uslugu“, po cijeni od 100 jena, žene uzimale karte od vojnika i kasnije ih mijenjale u računovodstvu postaje URZ-a, primajući 50 jena po karti, a preostala bi polovica pridonosila fondovima URZ-a.²¹⁶ Prema samom američkom izvještaju iz prosinca 1945., u jednom od objekata URZ-a, naziva „Međunarodna palača“, cijena „kratkog termina“ bila je 50 jena. Klijent koji bi ostao nakon ponoći, obično bi ostao cijelu noć i za to bi morao kupiti četiri ulaznice od 50 jena. Sve djevojke

²¹¹ Isomura, 1995., citirano u Shibata, „Senryō-ki no sei bōryoku 1“, 68.

²¹² Dower, 129.

²¹³ Shibata, „Senryō-ki no sei bōryoku 1“, 70.

²¹⁴ Dower, 129.

²¹⁵ Isto, 130.

²¹⁶ Tanaka, 147.

u ovoj kući bile su privatne prostitutke te, navodno, ako bi neka djevojka imala primjedbi, što se tiče pojedinog muškarca, nije ga morala usluživati, a njemu bi bila pronađena druga djevojka.²¹⁷

Kada je riječ o sustavu organizacije rada URZ-a za vojno osoblje, segregacija između vojnika crne i bijele rase u diskretnim kabaretima hostesa postala je norma, zbog same segregirane strukture vojske i shvaćanja da rasno miješanje i alkohol često dovode do sukoba.²¹⁸ Japanke su isprva bile užasnute mogućnošću da budu dodijeljene vojnicima crne rase, ali su kasnije otkrile da se mnogi ti vojnici prema njima ponašaju ljubaznije, nego što se obnašali vojnici bijele rase. To je neke Japanke navelo da povjeruju da ta relativna ljubaznost proizlazi iz toga što su ih vojnici crne rase smatrali „bijelcima“ zbog svoje zaokupljenosti rasom i rasnom hijerarhijom.²¹⁹

Bez obzira na to kako su se pojedini vojnici ponašali prema ženama unutar sustava, bilo je jasno kako većina ne mari za njih. Cohen u svojim memoarima spominje okupacijsku pjesmu koja je bila popularna među prostitutkama URZ-a: „kako bi spasili djevojke naše nacije, rekli su, morate zadržati te Jenkije u krevetu“.²²⁰ Čini se kako su američki vojnici pokazali shvaćanje dinamike unutar URZ-a, ali su je koristili u svoju korist.²²¹ Razumijevanje ili barem pretpostavljanje radnih uvjeta sustava URZ-a među američkim vojnim osobljem koje je koristilo njegove usluge, služi kao jasan podsjetnik na minimalnu brigu od strane vojnika koja se pridavala ženama u tom sustavu.

Iako je URZ isprva uživao podršku savezničkih snaga, pokazalo se da je njegovo postojanje bilo kratkog vijeka. Dana 21. siječnja 1946. Glavni stožer izdao je Uputu br. 642²²² koja je pozivala na zabranu ovlaštene prostitucije u Japanu: „Održavanje ovlaštene prostitucije u Japanu je u suprotnosti s idealima demokracije i nije u skladu s razvojem individualne slobode u cijeloj naciji“.²²³ Shodno tome, Carska uredba br. 9,

²¹⁷ Hayashi, sv. 7, 329.

²¹⁸ Cohen, Passin, 126.

²¹⁹ Dower, 130.

²²⁰ Cohen, Passin, 126.

²²¹ Hirai, 8.

²²² Eng. SCAPIN 642.

²²³ „Matters concerning the Imperial Ordinance No. 311 of 1946“, *Official gazette*, 21. rujna 1945., 11.

izdana u siječnju 1947., uvela je kazne za navođenje na prostituciju protiv volje žene, ugovaranje prostitucije i pokušaj takvih zločina, uz zatvorsku ili novčanu kaznu.²²⁴

Međutim, bez obzira na iskazanu predanost Glavnog stožera „demokraciji“ i „slobodi u cijeloj naciji“, propast URZ-a pripisuje se zapravo problemu spolno prenosivih bolesti, koji je imao ključnu ulogu tijekom cijelog postojanja URZ-a: „Glavna je svrha ove direktive, sa stajališta javnog zdravlja, smanjiti broj žena regrutiranih u ruralnim područjima i dovedenih u gradove u svrhu prostitucije i time smanjiti broj kontakata kojima bi naše trupe mogle biti izložene.“²²⁵ Čak i uz URZ-evo provođenje redovitih provjera i hospitalizaciju nositeljica spolnih bolesti, te mjere nisu uspjele uvjeriti Glavni stožer da dopusti nastavak postojanja URZ-a i ugrozi zdravlje američkog vojnog osoblja. Kada je zabrana ovlaštene prostitucije bila provedena, otkriveno je da je gotovo 90% prostitutki u URZ-u bilo zaraženo, dok je jedna postrojba američke Osme armije imala 70% svojih pripadnika pozitivnih na sifilis i 50% na gonoreju.²²⁶

Budući da je već spomenuta Uputa br. 642 iz 1946. posebno ciljala na trgovinu seksualnim uslugama i ugovorne aranžmane između seksualnih radnica i vlasnika bordela, a ne zabranu same prostitucije, zabrana ovlaštene prostitucije nije eliminirala prostituciju u cjelini.²²⁷ Dapače, odgovarajući na uputu Vrhovnog zapovjednika, u prosincu 1946., Ministarstvo unutarnjih poslova proglasilo je da žene imaju pravo postati prostitutke, i to je postalo navodno obrazloženje iza određivanja četvrti „crvene linije“, *akasen*²²⁸, u kojima su sve strane shvatile da će se one nastaviti baviti svojim poslom.²²⁹ To su zapravo bile nekadašnje crvene četvrti (*yūkaku*), a naziv su dobile zbog crvenih linija kojima su ih označavali na policijskim kartama. Područja gdje prostitucija nije bila dopuštena, ali se nastavila u restoranima i kafićima u prikrivenom obliku, nazvana su četvrtima „plave linije“, *aosen*^{230, 231}.

²²⁴ „Imperial Ordinance No. 9“, *Official gazette*, 15. siječnja 1947., 2.

²²⁵ Hayashi, sv. 9, 131.

²²⁶ Dower, 130.

²²⁷ Kramm, *Sanitized Sex*, 83.

²²⁸ 赤線.

²²⁹ Dower, 132.

²³⁰ 青線.

²³¹ Kovner, 85.

Stoga, unatoč kraju URZ-a i zatvaranju ovlaštenih bordela, praksa prostitucije nastavila se u javnim kućama gdje žene nisu bile vezane ugovornim obvezama te na mjestima poput kafića, restorana, ali i ulicama i parkovima. Djevojke i žene koje su ranije bile povezane s URZ-om nastavile su se baviti prostitucijom, dok su vojnici paralelno nastavili tražiti seksualne usluge prostitutki.

7.3. Ulična prostitucija i *panpan*

Iako je Glavni stožer bio prisiljen zatvoriti URZ manje od godinu dana nakon osnivanja, prostitucija se i dalje nastavila. Zabrana ovlaštene prostitucije dovela je do uspona ulične prostitucije i *panpan* prostitutki, ili *panpangaru*²³², kao alternativnog načina za bavljenje seksualnim radom. Već tijekom prvih mjeseci okupacije, dok su japanska vlast i Glavni stožer za savezničke snage uspostavljali regulirane bordele i krojili politiku javnog zdravstva, same su se žene počele baviti uličnom prostitucijom. Pri tomu su neke, primjerice, potjecale iz populacije beskućnika u sustavu tokijske podzemne željeznice, a druge su se pak pridružile iz različitih sredina, poput bivših gejši i „žena utjehe“.²³³

Samo podrijetlo pojma *panpan* ostaje nejasno, ali smatra se da je riječ potekla s Južnog Pacifika i označavala je „seksualnu radnicu“ za japansku carsku mornaricu, te da su japanski vojnici donijeli tu riječ kući.²³⁴ Usred američke okupacije, Japanci su počeli upotrebljavati izraz *panpan* za opisivanje prostitutki koje su odstupile od regulirane seksualne industrije, otvoreno prodajući seks na javnim mjestima kao što su ulice, kina, barovi i kabarei, a što je ujedno označilo značajan odmak od prošlosti (gdje se prostitucija mogla odvijati samo u bordelima četvrti predviđenih za to).²³⁵ Takvo izvođenje riječi samo je jedan od primjer kako su Japanci tumačili okupaciju kroz vlastitu

²³² パンパンガール.

²³³ Sanders, Holly, „Panpan: Streetwalking in Occupied Japan“, *Pacific Historical Review* 81, 3, 2012., 407.

²³⁴ Kovner, 77.

²³⁵ Sanders, 404.

imperijalnu povijest i kako je pojam muškarce podsjećao na vrijeme kada su oni bili glavni konzumenti seksa od kolonijalnih podanika u stranom mjestu.²³⁶ Među američkim vojnicima, izraz je izazivao niz emocija, uključujući podsmijeh, sažaljenje, suosjećanje, egzotičnost i erotiku, dok je, kada su ga koristile same prostitutke, prenosio složenu mješavinu emocija, kombinirajući osjećaj očaja i bijede s ponosnim prkosom društvenih normi i vibrantne senzualnosti.²³⁷ Također, Japanci su ih često nazivali i terminima poput *žene noći* i *žene mraka*.²³⁸

Panpan su bile simbol posebnog miljea, karakteriziran njihovim upečatljivim izgledom, materijalnim imetkom i neodvojivom vezom s noćnim krajolicima poslijeratnog Japana.²³⁹ Sami američki izvori iz tog razdoblja opisuju *panpan* kao fenomen potpuno nov u Japanu, razlikovan od starih ovlaštenih prostitutki. Za razliku od nekadašnjih ovlaštenih prostitutki koje su bordeli nabavljali kroz ugovore, posvajanja ili kupovinu od roditelja, *panpan* su bile samovoljne prostitutke koje su imale poprilično veliku slobodu.²⁴⁰

Međutim, poput prostitutki unutar URZ-a, brojne *panpan* odlučile su se za svoju profesiju zbog osjećaja beznađa i teških okolnosti. Razni društveno-ekonomski i kulturni čimbenici, poput razaranja uzrokovanih ratom, raseljavanje pojedinaca i obitelji, ograničena dostupnost stambenog prostora i osnovnih sadržaja te prepreke u osiguravanju stabilnog života, stvorili su okruženje koje je pridonijelo odlukama žena da se počnu baviti prostitucijom. Bilo je i onih koje su se uspjele zaposliti, ali i to nije bilo dovoljno da zadovolje sve potrebe svojih obitelji:

„Prostitutka nam je rekla da se vratila kući iz Mandžurije s troje djece i slijepom majkom. Vratila se u rodni grad, ali nije imala kuće u kojoj bi živjela. Međutim, bilo im je dopušteno živjeti pod strehom stambene kuće. Kako je završila fakultet, bila je zaposlena u određenom uredu i primala je prilično dobru plaću. Bio je lipanj kad su dobili kuću pa je bilo dovoljno toplo za spavanje na verandi bez zidova iako nisu imali posteljinu. Doduše, kad je došao listopad, htjeli su imati klizna vrata, prostirke, posteljinu itd., a ona je mučno razmišljala kako doći do novca da ih kupi. Budući da nije mogla pronaći nikakav drugi način, bila je prisiljena prihvatiti se sadašnje sramotne profesije. [...] Ali da se vratimo na priču, prva dva ili tri mjeseca njezina prostitucijskog života, bila

²³⁶ Kovner, 77.

²³⁷ Dower, 132.

²³⁸ Hayashi, sv. 1, 27.

²³⁹ Dower, 132.

²⁴⁰ Hayashi, 1, 30.

je mučena pri pomisli na svoj sramotni život; sramila se čak i pogledati se u ogledalo ili da je vide njezina djeca. Ali postupno se navikla na takav život, shvatila da je tako najlakše doći do sredstava za život, a njezina je obitelj postala još zadovoljnija jer je mogla zaraditi za odgoj njihove djece.²⁴¹

S druge strane, također se mora napomenuti da, dok su neke *panpan* koristile svoju zaradu kako bi uzdržavale sebe ili svoju obitelj, druge su se prepuštale ekstravagantnim i hedonističkim užicima. Policijska istraživanja provedena 1946. i 1947. otkrila su da je značajan broj *panpan* djevojki odabrao svoj životni stil iz znatiželje. Tako je jedna osamnaestogodišnja djevojka u Kyotu izjavila da je izgubila nevinost s mladim američkim vojnikom, nakon čega je odlučila postati prostitutka, prvenstveno služeći američke vojnike i ne izražavajući značajnije žaljenje zbog svog odabranog puta.²⁴²

Nadalje, treba istaknuti brojna svjedočanstva koja otkrivaju silovanja počinjena od strane okupacijske vojne policije, uključujući i seksualne napade na mlade Japanke zaposlene u uredima okupacijskih snaga.²⁴³ Odnosno, činjenicu da je upravo seksualno nasilje, počinjeno od strane američkih vojnika, navelo mnoge žene da se uključe u prostituciju. Pismo Satō Kimiji iz lipnja 1949., svjedoči, između ostalog, upravo tomu:

„Obično će silovane djevojke prvi tjedan provesti u stanju agonije. Zbog sramežljivosti se neće vratiti u svoj dom. Tijekom tog razdoblja one stoje na putu ili prema samoubojstvu ili prema izopačenosti. Tako silovane djevojke, ako izaberu put izopačenosti, većina njih postaje prostitutka. Ovi slučajevi silovanja nisu objavljeni u novinama, pa se javnost o njima ne informira. [...] Sigurna sam da će javnost biti uzburkana ako se ti slučajevi objave.

[...] Znam nedavni slučaj gdje je djevojka čekala svoju prijateljicu u parku Meiji, otela su je tri stranca i ulili joj veliku količinu likera u usta i time oslabivši njen otpor, silovali je. Kada je prijavila da je silovana, bila je tretirana kao obična prostitutka. Smještena je u čuvanu bolnicu za spolne bolesti i nakon inspekcije na bolest bila je smještena u lokalnu policijsku postaju gdje je čekala vojni sud s optužbom da je bila na mjestu koje posjećuje savezničko osoblje i optužbom da je pronađena sa spolnom bolešću.“²⁴⁴

²⁴¹ „Minutes of the proceedings in the House of Councillors 5th session, no.1-39“, *The official gazette extra*, 1946., 31-32.

²⁴² Dower, 134.

²⁴³ Tanaka, 128.

²⁴⁴ Hayashi, sv. 7, 192-193.

Satō dalje spominje kako je u istraživanju bilo otkriveno da je „oko trideset posto njih degeneriralo u prostitutke jer su ih prvo silovali Saveznici ili Japanci. U vrijeme početka okupacije veliki broj japanskih mladih djevojaka bio je otet u automobile te silovan.“²⁴⁵

Iako nisu priloženi i dokazi za navedene tvrdnje koje je Satō iznijela te je teže provjeriti vjerodostojnost istih, Tanaka u svom istraživanju također donosi kako su mnoge Japanke postale prostitutkama upravo jer ih je okupacijsko vojno osoblje silovalo. Odnosno, prema istraživanju koje je 1949. proveo Itsushima Tsutomu na 500 prostitutki specijaliziranih za američke vojnike, 22,8% prostitutki je kao motiv za ulazak u posao prostitucije navelo očaj zbog silovanja počinjenog od strane američkih vojnika.²⁴⁶ Treba uzeti u obzir i kako je broj teških kaznenih djela koja su počinili američki vojnici u području Yokohame, samo tijekom prvog tjedna okupacije, iznosio 931, uključujući 487 oružanih pljački, 411 krađa novca ili robe, devet silovanja, pet provala, tri slučaja napada i zlostavljanja te 16 drugih djela bezakonja. Također, u prvih deset dana okupacije samo u prefekturi Kanagawa bilo je 1.336 prijavljenih silovanja koja su počinili američki vojnici.²⁴⁷

Iako je možda iz današnje perspektive teško shvatiti zašto bi toliki broj žena postao prostitutkama nakon što bi bile silovane, postoji razumijevanje kako put do te odluke uključuje, kao prvo, bespomoćnost japanskih žena i lako prihvaćanje *akirame*-a. Odnosno, jedno od najvažnijih učenja budizma u Japanu je upravo navedeni *akirame*²⁴⁸ (rezignacija) i pasivno prihvaćanje „sudbine“, a ne napor za rješenje. Kao drugo, veliki je čimbenik igrao i strah od kazne za neuspjeh u obrani djevičanstva čak i po cijenu života. Kada bi se i pronašle one djevojke koje bi bile dovoljno hrabre da javno kažu kako su bile silovane te da to nije njihova krivica, i dalje bi bile javno osramoćene.²⁴⁹

Osim silovanja, Satō u svom pismu opisuje postojanje brojnih slučajeva u kojima bi savezničko osoblje živjelo s japanskom djevojkom uz obećanje braka, ali i to bi završilo nesretno po djevojku:

²⁴⁵ Isto, 194-195.

²⁴⁶ Tanaka, 148-149.

²⁴⁷ Takemae, 67.

²⁴⁸ 諦め.

²⁴⁹ Iga, Mamoru, „Sociocultural factors in Japanese prostitution and the 'prostitution prevention law'“, *Journal of Sex Research*, 4(2), 1968., 138-139.

„[...] Ali mnogi od njih vratit će se kući i napustiti svoju ženu Japanku čak i ako među njima bude dijete, pravdajući se da im zakon ne dopušta vjenčanje. Takve djevojke obično ne nailaze na sućut japanskog društva, stoga ili počine samoubojstvo ili zbog ekonomskih poteškoća žive s drugim savezničkim osobljem i naposljetku, ako ne uspije naći bilo kakvu pomoć, past će u razred prostitutki.“²⁵⁰

Nadalje, bilo je i onih koji su ulazili u svijet prostitucije zbog obiteljskih razmirica. Na primjer, 19-godišnja studentica sveučilišta Nippon u Tokiju, nakon svađe s majkom, napustila je svoj dom. Nedugo nakon bila toga je predstavljena vojniku s kojim je započela prisno poznanstvo, ali kada je vojnik otišao u Koreju, ostala je sama. Budući da je potrošila sav novac, a čuvši da Iwakuni ima mnogo vojnika, došla je u grad, no dok je šetala ispred željezničkog kolodvora u potrazi za poslom, uhitila ju je policija.²⁵¹

Unatoč tomu što su *panpan* i prostitutke URZ-a povezivale, najčešće, očajne okolnosti ulaska u svijet prostitucije, za razliku od reguliranih struktura poput URZ-a i bordela, *panpan* su se razlikovale po određenoj razini autonomije i neovisnosti. Djelujući kao vlastiti šefovi i upravitelji, diktirale su vlastite metode djelovanja. Na temelju njihove autonomije i sposobnosti odabira mušterija prema željama, mogu se identificirati različite vrste *panpan* prostitutki. Prostitutke koje su se posebno brinule za američke vojnike bile su poznate kao *yōpan* što je označavalo njihovu povezanost sa stranom ili zapadnom klijentelom, dok se za one koje su imale samo japanske klijente koristio izraz *wapan*. Nadalje, prostitutke koje su sudjelovale u povremenim susretima s više mušterija nazivane su *batafurai* od engleske riječi *butterfly*. S druge strane, prostitutke koje su ostale odane jednom američkom pokrovitelju identificirane su kao *onrii*, izvedeno iz engleskog izraza *only one*.²⁵² Također, kao što je u URZ-u postojala podjela između „crnih“ i „bijelih“ klijenata, tako je i među *yōpan* prostitutkama postojala dodatna podjela na *shiropan* („bijeli pan“) i *kuropan* („crni pan“).²⁵³

Dok su *panpan* imale višu razinu autonomije, to nije bilo bez svoje cijene. Za razliku od reguliranih prostitutki iz bordela, *panpan* nisu imale „zaštitu“ ili nadzor URZ-a. Suočavale su se s većim rizicima od nasilja, zlostavljanja i iskorištavanja od strane

²⁵⁰ Hayashi, sv. 7, 193.

²⁵¹ Isto, sv. 2, 75.

²⁵² Dower, 148.

²⁵³ Kovner, 76.

klijenata, svodnika i organiziranih kriminalnih skupina, a također su bile ranjivije na spolne bolesti zbog nedostatka redovitih liječničkih pregleda i mjera zaštite. Osim toga, djelovale su u javnim prostorima, kao što su parkovi i ulice, i suočavale su se sa stalnim rizikom da ih vlasti uhite. Često su bile izložene društvenoj stigmi i diskriminaciji jer su njihovo odijevanje, ponašanje i prisutnost smatrani prijetnjom javnom svjetonazoru i moralnom razvoju djece. Zbog toga su *panpan* pronašle sigurnost i potporu osnivanjem bandi, stvaranjem mreže kolegica seksualnih radnica koje su dijelile informacije i pružale pomoć. Ove su bande bile organizirane na temelju lokacije i klijentele, pod utjecajem koncepta kriminalnih sindikata poput jakuza²⁵⁴, usvajajući njihova načela teritorijalne kontrole i unutarnje discipline. Neke su *panpan* bande čak imale veze s vlastima, potencijalno nudeći zaštitu i autonomiju prostitutkama.²⁵⁵

Sa svojim otvorenim prihvaćanjem američkog materijalnog bogatstva i potrošačke kulture, *panpan* su bile izraz poslijeratnog fenomena „horizontalne“ vesternizacije u Japanu. Njihov afinitet prema američkoj robi, poput kozmetike, čarapa i drugog luksuza, pokazao je privlačnost i utjecaj američkog glamura nakon godina lišavanja. Također, *panpan* su posjedovale jedinstvenu vještinu komuniciranja na mješavini japanskog i engleskog jezika, poznatog kao *panglish*, a koji je bio visoko cijenjen u Japanu nakon kapitulacije.²⁵⁶ Međutim, naizgled neobuzdano ponašanje seksualnih radnica, njihov intimni kontakt s američkim okupatorom i njihov opstanak izvan službeno sankcionirane ekonomije bili su uznemirujući za japanske dominantne elite, s njihovim patrijarhalnim vrijednostima i predodžbama o rasnoj isključivosti.²⁵⁷

Stoga, nije iznenađujuće da su *panpan* postale predmetom složenog promatranja kojeg je karakterizirala mješavina interesa, tjeskobe, fascinacije i odbojnosti, odražavajući privilegirani pogled koji je siromašne pozicionirao kao odvojene od nacionalne zajednice. Japanske su elite, uključujući feministice i birokrate, usvojili

²⁵⁴ Izraz jakuza odnosi se na japanski organizirani kriminalni sindikat ili kriminalnu organizaciju koja ima povijesni i kulturni značaj unutar japanskog društva. Karakterizira ga hijerarhijska struktura, čvrsti interni kodeksi ponašanja i uključenost u razne ilegalne aktivnosti, uključujući, ali ne ograničavajući se na iznudu, krijumčarenje, kockanje, trgovinu drogom i prostituciju.

²⁵⁵ Sanders, 421.

²⁵⁶ Dower, 135.

²⁵⁷ Takemae, 69.

kulturalističku i nacionalističku perspektivu za kontrolu prostitucije i reguliranje seksualnosti. Povezivali su prostitutke s pojmovima moralnog pada i seksualne opasnosti, u suprotnosti s idealiziranom slikom moralno čiste i društveno stabilne japanske prošlosti.²⁵⁸ Osim prijezira prema ženama koje su se družile s Amerikancima, a pogotovo prema *panpan*, mnogi su Japanci su krivili same *panpan* i za djecu bez roditelja te ih nisu razlikovali od velikog broja žena u dugotrajnim vezama s vojnicima.²⁵⁹ Sama slika *panpan* djevojke kako se šeće ruku pod ruku sa svojim američkim pratiocem ili se veselo vozi u njegovom džipu predstavljala je prodornu ranu nacionalnom ponosu općenito, a posebno muškom ponosu.²⁶⁰

Prostitucija u Japanu ima dugu tradiciju, a sami koncept ovlaštene prostitucije omogućio je porobljivanje djevojaka i žena kroz povijest. Razdoblje Drugog svjetskog rata dodatno je pokazalo tendenciju japanskih vlasti da iskorištavaju ženska tijela u ratne svrhe. Upravo su „stanice utjehe“, stvorene tijekom rata u japanskim kolonijama, poslužile japanskoj vladi kao inspiracija za stvaranje novog oblika kontrolirane prostitucije u pokušaju nošenja s okupacijom. Postupanje prema „ženama utjehe“ uglavnom je bilo dehumanizirajuće i stoga nije posve iznenađujuće da je japanska vlada propitkivala zastrašujuću mogućnost da japanske žene preuzmu ulogu „žena utjehe“ za savezničke snage. Međutim, japanskoj vladi nije bila u fokusu dobrobit svih žena, kao niti što im u godinama ratovanja nije bila u fokusu dobrobit „žena utjehe“, već samo onih koje su bile u boljem socio-ekonomskom sloju. Suradnja između URZ-a i savezničkih snaga pridonijela je objektivizaciji japanskih žena, posebice onih iz niže klase. Štoviše, samo postojanje URZ-a stvorilo je narativ koji je normalizirao komodifikaciju ženskog tijela. Također, zahvaljujući položaju vlasti i kontrole nad okupiranom zemljom koje su, kao predstavnici dominantne strane sile, imale savezničke snage, rodila se neravnoteža moći. Ta je polarizacija pridonijela daljnjoj objektivizaciji japanskih žena jer su bile podložne željama i zahtjevima okupacijskih snaga. Ništa manje kontroverzna problematika bile su *panpan*, a koje su u jednu ruku bile utjelovljenje same okupacije. Fenomen rođen iz posljedica rata i bijede s jedne strane, te utjecaja strane sile s druge, predstavljale su ujedno prekid s tradicijom, ali i cijenu

²⁵⁸ Kramm, *Sanitized Sex*, 196.

²⁵⁹ Kovner, 69.

²⁶⁰ Dower, 135.

okupacije. Upravo zbog njihovog odmaka od starih normi i prilagodbe novim okolnostima, japansko je društvo na njih, kao i na sve žene koje su se družile s Amerikancima, gledalo s prijezirom. U ključnom razdoblju kada su se japanske žene počele oslobađati i otkrivati nove načine za život, okupacijske su snage iskoristile njihov očaj, dalje ih objektivizirajući, u društvu koje je ionako već gledalo na žene kao osobe drugog reda, a sve dok su im istovremeno šaputali o emancipaciji i slobodi.

ZAKLJUČAK

Završetkom, tj. porazom u Drugom svjetskom ratu 1945., Japan je došao pod savezničku okupaciju, predvođenu Sjedinjenim Američkim Državama i generalom MacArthurom. Sama okupacija, koja je trajala do travnja 1952., donijela je Japanu niz reformi koje su trebala demilitarizirati i demokratizirati Japan. S tim ciljem, Japan je bio vojno okupiran, njegov suverenitet ograničen, vojne i pomorske organizacije raspuštene, a ultranacionalističke i militarističke skupine zabranjene. Nesumnjivo je kako je okupacija Japana stvorila ozračje u kojem su se i japanska i saveznička strana morale prilagoditi jedna drugoj kako bi sama okupacija prošla što mirnije i efikasnije. Međutim, u vrtlogu reformi, žene su se, u mnogim slučajevima, spremno suočile s tim promjenama. Doduše, s obzirom na socio-ekonomske razlike, ta je prilagodba značajno varirala.

Iako se često kaže kako su Glavni stožer i Vrhovni zapovjednik MacArthur dali Japankama pravo glasa, ne smije se zaboraviti uloga samih japanskih sufražetkinja koje su se još od predratnog razdoblja borile za svoja prava. Završetkom rata, te su žene nastavile svoju misiju te su njihovi napori urodili plodom kada je japanska vlada odlučila dati pravo glasa ženama zbog njihovog doprinosa tijekom rata. Zbog same brze intervencije Glavnog stožer da provede demokratske reforme, ovaj je uspjeh pao u drugi plan, ali japanske žene to nije pokolebalo te su nastavile tražiti i druga prava i slobode. Organizirale su razne odbore, skupove i predavanja kako bi među ostalim Japankama proširile političku svijest. Na koncu je njih 39 bilo izabrano u japanski parlament u prvim poslijeratnim izborima.

Naravno, priča dijela aktivistica nije priča svih žena u okupiranom Japanu te se drugi dio Japanki, koje nisu bile dijelom sufražetskog pokreta, niti boljeg socio-ekonomskog statusa, usmjerio na druge probleme. Tako je većina njih više bila zabrinuta oko hrane i oko toga hoće li moći prehraniti obitelj, a pitanje politike bilo je samo u kontekstu toga koja će stranka povećati porcije. To je posebno mučilo udovice, ali i nove majke čije su financijske mogućnosti bile nepovoljne. Također, početna su istraživanja pokazala kako se politička svijest mnogih žena svodila na razmišljanje da

će glasati kao i muškarci u njihovom životu. Međutim, unatoč svemu tomu, 67% žena izašlo je na glasanje i time pokazalo kako su spremne sudjelovati u stvaranju novog Japana.

Zahvaljujući novom ustavu i izmjenama građanskog zakonika, obiteljskog sustava i reformama obrazovanja, žene su dobile nove mogućnosti za bolji život. Radne mogućnosti žena još su uvijek bile ograničene te je većina zaposlenih žena bila u poljoprivrednom sektoru, a i to je bilo uglavnom u obliku neplaćenog obiteljskog posla. Doduše, i u ovom je pogledu bilo napretka jer su vlasti otvarale nova radna mjesta, kao i stvarale radne mogućnosti koje su do tada ženama bile nedostupne.

S druge strane, okupacija je stvorila i plodno tlo na kojem su se objektivizacija i modifikacija žena nastavili, ali i razvili u novi oblik. Činjenica da je japanska vlast angažirala, u sklopu Udruge za rekreaciju i zabavu, žene da seksualno služe savezničke snage zapravo i nije toliko iznenađujuća ako se uzme u obzir japanska imperijalno-militaristička povijest. „Stanice utjehe“ koje su bile bitan dio kolonijalne politike Japana, od otprilike 1932., poslužile su kao inspiracija u poslijeratnom Japanu da se ponovno nađe način za iskorištavanje žena kroz prostituciju. Za njih je prostitucija bila način da zaštite dobrostojeće majke, sestre, žene i kćeri – one koje su vidjeli vrijednijima od običnih žena koje su samo pokušavale preživjeti. Prostitucija je dalje u okupiranom Japanu pronašla i svoj novi izgled na ulicama u liku *panpan* prostitutki. One su utjelovile sve promjene koje su došle sa Zapada: jezik, odjeću, frizuru, ponašanje..., ali su i razotkrile licemjerje okupacijskih snaga koje se nisu libile iskoristiti očajne Japanke. Iako se može diskutirati da su žene u poslijeratnom Japanu imale autonomiju same izabrati daljnji put te načine na koji će iskusiti i izraziti novopronađenu slobodu, okupacijske ih vlasti nisu adekvatno obrazovale, a još manje zaštitile po pitanju tjelesne, tj. seksualne slobode i njezinog izričaja.

Stoga, iako ovaj rad prikazuje samo dio priče o ženama u okupiranom Japanu, može se vidjeti kako je okupacija Japana donijela mnoge značajne pozitivne promjene u svijet japanskih žena. Međutim, ne smiju se zaboraviti ni žene koje, zbog svog socio-ekonomskog položaja, nisu mogle okusiti najbolje od onog što je okupacija ponudila, već njezinu beskrupuloznu stranu.

BIBLIOGRAFIJA

Objavljeni izvori

1. Hayashi, Hirofumi, *Nihon senryō-ki-sei baibai kankei GHQ shiryō*, Svezak 1., Sōtensha shuppan, Tokio, 2016.
2. Hayashi, Hirofumi, *Nihon senryō-ki-sei baibai kankei GHQ shiryō*, Svezak 3., Sōtensha shuppan, Tokio, 2016.
3. Hayashi, Hirofumi, *Nihon senryō-ki-sei baibai kankei GHQ shiryō*, Svezak 4., Sōtensha shuppan, Tokio, 2016.
4. Hayashi, Hirofumi, *Nihon senryō-ki-sei baibai kankei GHQ shiryō*, Svezak 7., Sōtensha shuppan, Tokio, 2016.
5. Hayashi, Hirofumi, *Nihon senryō-ki-sei baibai kankei GHQ shiryō*, Svezak 9., Sōtensha shuppan, Tokio, 2016.

Internetski izvori:

1. „Official gazette“ 1946-09-21, Govt. Print. Bureau, 1946-09. *Kokuritsu Kokkai Toshokan dejitaru korekushon*, <https://dl.ndl.go.jp/pid/2893086>. (Pristupljeno 3. ožujka 2023.)
2. „Official gazette“ 1947-01-15, Govt. Print. Bureau, 1947-01, *Kokuritsu Kokkai Toshokan dejitaru korekushon*, <https://dl.ndl.go.jp/pid/2893178>. (Pristupljeno 3. ožujka 2023.)
3. The House of Councillors „Minutes of the proceedings in the House of Councillors“ 5th session, no. 1-39, Government Printing Bureau, 1949. 2-6, *Kokuritsu Kokkai Toshokan dejitaru korekushon*, <https://dl.ndl.go.jp/pid/1351835>. (Pristupljeno 3. ožujka 2023.)
4. *The Japan Times Archives*, 1945. – 1946., <https://jt-archives.jp/authenticate.do>.
5. *Ustav Japana*, 1947., <https://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c01.html>.

Literatura

Knjige

1. Bernstein, Gail Lee, ur., *Recreating Japanese Women, 1600-1945*, Univ of California Press, 1991.
2. Cohen, Theodore, Passin Herbert, *Remaking Japan: The American Occupation As New Deal*, Free Press, New York, 1987.
3. Dower, John W, *Embracing Defeat: Japan in the Wake of World War II*, W.W. Norton & Co, New York, 2000.
4. Fuechtner Veronika, Haynes Douglas E., Jones Ryan M., ur., *A Global History of Sexual Science, 1880–1960*, University of California Press, 2018.
5. Gerteis, Christopher, *Gender struggles: wage-earning women and male-dominated unions in postwar Japan*, Vol. 321, Harvard University Press, 2009.
6. Gordon, Andrew, ur., *Postwar Japan As History*, Univ of California Press, 1993.
7. Gordon, Beate Sirota, *The Only Woman in the Room: A Memoir of Japan, Human Rights, and the Arts*, University of Chicago Press, 2014.
8. Koikari, Mire. *Pedagogy of Democracy: Feminism and the Cold War in the US Occupation of Japan*, Temple University Press, 2009.
9. Kovner, Sarah. *Occupying power: Sex workers and servicemen in postwar Japan*, Stanford University Press, 2020.
10. Koyama, Takashi, *The changing social position of women in Japan*, Unesco, Pariz, 1961.
11. Kramm, Robert, *Sanitized Sex: Regulating Prostitution Venereal Disease and Intimacy in Occupied Japan 1945-1952*, University of California Press, Oakland California, 2017.
12. Mackie, Vera, *Feminism in modern Japan: Citizenship, Embodiment and Sexuality*, Cambridge University Press, 2003.

13. McLelland, Mark, *Love, sex, and democracy in Japan during the American occupation*, Springer, 2012.
14. Nish, Ian, ur., *The British Commonwealth and the Allied Occupation of Japan, 1945 - 1952: Personal Encounters and Government Assessments*, Global Oriental, Leiden, 2013.
15. Pharr, Susan J., *Political women in Japan: The search for a place in political life*, University of California Press, 1981.
16. Takemae, Eiji, *Inside GHQ: The Allied Occupation of Japan and Its Legacy*, Preveli Ricketts Robert, Sebastian Swann. Burns & Oates, 2002.
17. Tanaka, Yuki. *Japan's Comfort Women: Sexual Slavery and Prostitution during World War II and the US Occupation*, Routledge, London i New York, 2002.

Akademski članci na engleskom jeziku

1. Beauchamp, Edward R, „The Development of Japanese Educational Policy, 1945-85“, *History of Education Quarterly* 27, 3, 1987., 299-324, <https://doi.org/10.2307/368630>. (Pristupljeno 3. siječnja 2023.)
2. Berkofsky, Axel, „Japan's Post-War Constitution. Origins, Protagonists and Controversies“. *Il Politico* 75, 2(224), 2010., 5-25, <http://www.jstor.org/stable/24006503>. (Pristupljeno 18. prosinca 2022.)
3. Borton, Hugh, „American Occupation Policies in Japan“, *Proceedings of the Academy of Political Science* 22, 4, 1948., 37-45, <https://doi.org/10.2307/1172867>. (Pristupljeno 15. prosinca 2022.)
4. Bullock, Julia C., „Female Students Ruining the Nation': The Debate over Coeducation in Postwar Japan“, *U.S.-Japan Women's Journal*, 46, 2014., 3-23, <http://www.jstor.org/stable/26401843>. (Pristupljeno 3. lipnja 2022.)

5. Burns, Susan, „Bodies and Borders: Syphilis, Prostitution, and the Nation in Japan, 1860–1890“, *U.S.-Japan Women’s Journal, English Supplement*, 15, 1998., 3-30, <http://www.jstor.org/stable/42772131>. (Pristupljeno 23. travnja 2023.)
6. Fujime, Yuki, „Japanese Feminism and Commercialized Sex: The Union of Militarism and Prohibitionism“, *Social Science Japan Journal* 9, 1, 2006., 33-50, <http://www.jstor.org/stable/30209792>. (Pristupljeno 20. travnja 2023.)
7. Fujime, Yuki, „The licensed prostitution system and the prostitution abolition movement in modern Japan“, *Positions: East Asia Cultures Critique* 5, 1, 1997., 135-171.
8. Ghanbarpour, Christina, „Home Education in Rural Japan: Continuity and Change from Late Edo to the Early Postwar“, *U.S.-Japan Women’s Journal*, 41, 2011., 25-51, <http://www.jstor.org/stable/42772313>. (Pristupljeno 1. rujna 2023.)
9. Harrington, Ann M., „Women And Higher Education In The Japanese Empire (1895—1945)“, *Journal of Asian History* 21, 2, 1987., 169-86, <http://www.jstor.org/stable/41930686>. (Pristupljeno 1. rujna 2023.)
10. Havens, Thomas R. H., „Women and War in Japan, 1937-45“, *The American Historical Review* 80, 4, 1975., 913-34. <https://doi.org/10.2307/1867444>, (Pristupljeno 18. ožujka 2022.)
11. Iga, Mamoru, „Sociocultural Factors in Japanese Prostitution and the ‘Prostitution Prevention Law‘“, *Journal of Sex Research* 4, 2, 1968., 127-146.
12. Koikari, Mire, „Exporting Democracy?: American Women, ‘Feminist Reforms,’ and Politics of Imperialism in the U.S. Occupation of Japan, 1945-1952“, *Frontiers: A Journal of Women Studies* 23, 1, 2002., 23-45, <http://www.jstor.org/stable/3347272>. (Pristupljeno 19. travnja 2023.)
13. Kramm, Robert, „Haunted by Defeat: Imperial Sexualities, Prostitution, and the Emergence of Postwar Japan“, *Journal of World History* 28, 3/4, 2017., 587-614, <https://www.jstor.org/stable/26537623>. (Pristupljeno 19. travnja 2023.)

14. Lie, John, „The State as Pimp: Prostitution and the Patriarchal State in Japan in the 1940s“, *The Sociological Quarterly* 38, 2, 1997., 251-263, <http://www.jstor.org/stable/4120735>. (Pristupljeno 20. travnja 2023.)
15. Maeda, Mariko D., „GI Joe Meets Geisha Girls: Japan's Postwar Policies of Legalized Prostitution for US Occupation Forces“, *Hitotsubashi journal of law and politics* 29, 2001., 41- 48.
16. Takeuchi, Michiko, „At the Crossroads of Equality versus Protection: American Occupationnaire Women and Socialist Feminism in US Occupied Japan, 1945–1952“, *Frontiers: A Journal of Women Studies* 38, 2, 2017., 114-47, <https://doi.org/10.5250/fronjwomestud.38.2.0114>. (Pristupljeno 18. ožujka 2022.)
17. Min, Pyong Gap, „Korean ‘Comfort Women’: The Intersection of Colonial Power, Gender, and Class“, *Gender and Society* 17, 6, 2003., 938-957, <http://www.jstor.org/stable/3594678>. (Pristupljeno 23. travnja 2023.)
18. Molony, Barbara, „Women’s Rights, Feminism, and Suffragism in Japan, 1870-1925“. *Pacific Historical Review* 69, 4, 2000., 639-61, <https://doi.org/10.2307/3641228>. (Pristupljeno 1. rujna 2023.)
19. Nonoyama, Hisaya, „The Family and Family Sociology in Japan“, *The American Sociologist* 31, 3, 2000., 27-41, <http://www.jstor.org/stable/27698961>. (Pristupljeno 3. lipnja 2022.)
20. Ogawa, Manako, „The Establishment of the Women’s and Minors’ Bureau in Japan“, *U.S.-Japan Women’s Journal, English Supplement*, 13, 1997., 56-86, <http://www.jstor.org/stable/42772117>. (Pristupljeno 1. rujna 2023.)
21. Sanders, Holly, „Panpan: Streetwalking in Occupied Japan“, *Pacific Historical Review* 81, 3, 2012., 404-431, <https://doi.org/10.1525/phr.2012.81.3.404>. (Pristupljeno 20. travnja 2023.)
22. Steiner, Kurt, „The Revision of the Civil Code of Japan: Provisions Affecting the Family“, *The Far Eastern Quarterly* 9, 2, 1950., 169-84, <https://doi.org/10.2307/2049713>. (Pristupljeno 1. rujna 2023.)

23. Takashima, Zenya, „The Social Consciousness of the People on Post-War Japan“, *The Annals of the Hitotsubashi Academy* 1, 2, 1951., 91-103, <http://www.jstor.org/stable/43750602>. (Pristupljeno 12. svibnja 2023.)
24. Tamamoto, Masaru, „Reflections on Japan's Postwar State“, *Daedalus* 124, 2, 1995., 1-22, <http://www.jstor.org/stable/20027295>. (Pristupljeno 18. prosinca 2022.)
25. Vavich, Dee Ann, „The Japanese Woman's Movement: Ichikawa Fusae, A Pioneer in Woman's Suffrage“, *Monumenta Nipponica* 22, 3/4, 1967., 402-36, <https://doi.org/10.2307/2383075>. (Pristupljeno 1. rujna 2023.)
26. Wakita, Haruko, Phillips David P., „Women and the Creation of the "Ie" in Japan: An Overview from the Medieval Period to the Present“, *US-Japan Women's Journal*, English Supplement, 4, 1993., 83-105.
27. Watanabe, Kazuko, „Trafficking in Women's Bodies, Then and Now: The Issue of Military 'Comfort Women'“, *Women's Studies Quarterly* 27, 1/2, 1999., 19-31, <http://www.jstor.org/stable/40003395>. (Pristupljeno 25. travnja 2023.)
28. Yoneyama, Lisa, „Liberation under Siege: U.S. Military Occupation and Japanese Women's Enfranchisement“, *American Quarterly* 57, 3, 2005., 885-910, <http://www.jstor.org/stable/40068320>. (Pristupljeno 15. travnja 2023.)
29. Yoshimi, Shunya, and David Buist, „'America's desire and violence: Americanization in postwar Japan and Asia during the Cold War'“, *Inter-Asia Cultural Studies* 4, 3, 2003., 433-450.
30. Nishikawa, Yūko, Gardner William, de Bary Brett, „Japan's Entry into War and the Support of Women“, *U.S.-Japan Women's Journal*, English Supplement, 12, 1997., 48-83, <http://www.jstor.org/stable/42772108>. (Pristupljeno 25. travnja 2023.)

Akademski članci na japanskom jeziku

1. Hirai, Kazuko, „Nihon senryō o jendā shiten de toi naosu-Nichibei gassaku no sei seisaku to josei no bundan“, *Jendā shigaku* 10, 2014., 5-16, <https://doi.org/10.11365/genderhistory.10.5>. (Pristupljeno 29. travnja 2023.)
2. Shibata, Hideaki, „Senryō-ki no sei bōryoku: Kokusaku baishun shisetsu RAA no imi suru mono (sono 1)“, *Komyuniti fukushi gakubu kiyō* 9, 2021., 51-75, <http://doi.org/10.14992/00021174>. (Pristupljeno 2. svibnja 2023.)
3. Shibata, Hideaki, „Senryō-ki no sei bōryoku: Kokusaku baishun shisetsu RAA no imi suru mono (sono 3)“, *Komyuniti fukushi gakubu kiyō* 10, 2022., 77-98, <http://doi.org/10.14992/00022456>. (Pristupljeno 2. svibnja 2023.)
4. Takai, Masashi, „'Josei to sensō' o utau kayōkyoku no sengo-shi: Kikuchi akiko to futaba yuriko o chūshin ni“, *Masu Komyunikēshon kenkyū* 88, 2016., 17-33, https://doi.org/10.24460/mscom.88.0_17. (Pristupljeno 8. svibnja 2023.)

Predavanja

1. Xiaoyang, Hao, Bilješke na temu „Izgradnja države i rod: razdoblja Edo i Meiji“, Kolegij *Rodna pitanja u Japanu i diljem svijeta* na Ženskom sveučilištu Fukuoka, 19. i 26. svibnja 2023.

SAŽETAK

Saveznička okupacija Japana (1945. – 1952.), predvođena Sjedinjenim Američkim Državama, bio je pothvat Zapada s ciljem pretvaranja nekadašnjeg Japanskog Carstva, obilježenog militarizmom, u novu, demokratsku državu, koja više neće predstavljati opasnost svjetskom miru. Unutar tog nauma, svijet žena u okupiranom Japanu bio je prožet reformama koje su iz temelja trebale promijeniti i izgraditi Japan u kojem bi žene bile jednakopravne s muškarcima. Te su reforme išle od prava glasa žena i njihovog uključivanja u politički život pa do izmjena samog ustava i raznih zakona koji su se doticali obiteljskog sustava, obrazovanja i rada žena. Dok je dio žena, koje su se i prije rata borile za politička prava, spremno dočekao ovu etapu japanske povijesti, drugom je dijelu žena trebalo neko vrijeme prilagodbe, ali i one su uskoro bile spremne koristiti svoja nova prava. Međutim, okupacija je za sobom povukla i negativne strane koje su se odrazile na život žena, a što je bilo izrazito vidljivo u poslijeratnoj prostituciji. Sama je prostitucija imala postojeću tradiciju u Japanu, a spoj toga s okolnostima okupacijskog razdoblja izrodili su nastavak eksploatacije ženskog tijela. Tako u poslijeratnom Japanu, s jedne strane, nalazimo od države organiziranu prostituciju, Udrugu za rekreaciju i zabavu, a s druge strane, uličnu prostituciju i *panpan* prostitutke koje su se same organizirale. Upravo zbog tog dvojakog utjecaja okupacije, ovaj rad donosi neke od pozitivnih i negativnih elemenata okupacije koji su se odrazili na život žena, ali i neke od primjera kako su se žene prilagodile novonastaloj situaciji.

Ključne riječi: okupacija Japana, žene, emancipacija, reforme, prostitucija, SAD

ABSTRACT

Between Occupation and Emancipation: Life of Women in Postwar Japan

The Allied occupation of Japan (1945–1952), led by the United States of America, was a Western endeavor with the aim of transforming the former Japanese Empire, marked by militarism, into a new, democratic state, which would no longer pose a threat to world peace. Within this plan, the world of women in occupied Japan was infused with reforms that were supposed to fundamentally change and build Japan, in which women would have equal rights with men. These reforms ranged from women's right to vote and their inclusion in political life, to changes in the constitution itself and various laws that touched on the family system, education and women's work. While part of the women, who fought for political rights even before the war, readily welcomed this stage of Japanese history, the other part of the women needed some time to adjust, but they too were soon ready to use their new rights. However, the occupation also brought negative aspects that were reflected in the lives of women, which was particularly evident in post-war prostitution. Prostitution itself had an already existing tradition in Japan. The combination of that with the circumstances of the occupation period gave rise to the continuation of the exploitation of the female body. Because of that, in post-war Japan, on the one hand, we find prostitution organized by the state, the Recreation and Amusement Association, while on the other hand, street prostitution and *panpan* prostitutes who organized themselves. Due to the dual impact of the occupation, this paper presents some of the positive and negative elements of the occupation that affected women's lives, as well as some examples of how women adapted to the new situation.

Key words: Occupation of Japan, women, emancipation, reforms, prostitution, United States